

Georgiana

Hertogin van Devonshire

1757-1806



Een filmanalyse

Eline Fleuren

s4372565

Dit is een masterscriptie van Eline Fleuren

s4372565

Begeleider: dhr. Floris Meens

Inleverdatum: 10-06-2015

Radboud Universiteit Nijmegen

Faculteit der Letteren

Geschiedenis

Inhoudsopgave

Inleiding	Bladzijde 4
Status Quaestionis	Bladzijde 5
1. De brief als historische bron	Bladzijde 5
2. De film als historische bron	Bladzijde 7
Hoofdstuk 1	Bladzijde 11
1. Familie- en liefdesleven	Bladzijde 11
2. Vriendschap en lesbische liefde	Bladzijde 17
3. De politiek	Bladzijde 20
4. De mondaine wereld, het gokken en de mode	Bladzijde 22
Hoofdstuk 2	Bladzijde 26
1. Familie- en liefdesleven	Bladzijde 26
2. Vriendschap en lesbische liefde	Bladzijde 33
3. De politiek	Bladzijde 35
4. De mondaine wereld, het gokken en de mode	Bladzijde 36
5. Analyse	Bladzijde 38
Conclusie	Bladzijde 44
Literatuurlijst	Bladzijde 47
Bronvermelding	Bladzijde 49

Inleiding

Kostuumdrama's zijn, zoals de term al zegt, films met een onderwerp of karakter uit de geschiedenis op een dramatische manier uiteengezet. De film *The Duchess* uit 2008 gaat over het leven van Georgiana, hertogin van Devonshire (1757-1806). Haar leven was interessant genoeg voor verschillende historici, om er een biografie over te schrijven. Was haar leven ook interessant genoeg voor het witte doek? Of waren er aanpassingen nodig, om haar leven smeüiger te maken en de kijkers tegemoet te komen in hun verwachtingen van een dramatische film? "The more we can subvert the audiences expectations, the better", zo stelt acteur Ralph Fiennes. Blijkbaar is hij van mening dat aanpassingen niet nodig zijn, of misschien zelfs Georgiana's verhaal teniet doen.

Met deze scriptie wil ik ten eerste Georgiana's leven uiteenzetten aan de hand van de biografieën die zijn gebaseerd op de brieven die zij heeft nagelaten. Zijn deze brieven echter wel een goede bron voor een historicus, om een levensverhaal op te baseren? Met welk doel werden de brieven geschreven, en houden de brieven de volledige waarheid in? Ten tweede tracht ik de film *The Duchess*, die in 2008 over het leven van Georgiana gemaakt is, naast de biografieën te leggen. Wat willen de filmmakers met de film vertellen? Wat willen zij bereiken? Welke informatie wordt overgenomen uit de brieven, en welke informatie niet? Wat is hier de reden voor?



Status Quaestionis

1. De brief als historische bron

Georgiana Spencer (1757-1806) is een interessant figuur uit de achttiende eeuw. Dat vonden de mensen toen – destijds werd zij gekarikaturiseerd en bekritiseerd in tabloids – en dat vinden wij nu. In 2008 is er namelijk een film over haar gemaakt. In de afgelopen tientallen jaren zijn er verschillende biografieën over haar verschenen. Deze publicaties zijn gebaseerd op Georgiana's brieven. Hoewel Georgiana vele bronnen in de vorm van brieven heeft achtergelaten, is het voor mensen in een latere tijd moeilijk te begrijpen wat er in een bepaalde situatie écht is gebeurd, en hoe zij zich in een bepaalde situatie écht voelde. In dit geval is het aan historici de taak om een situatie of een gevoel te schetsen. Echter, onder anderen zijn historici Frank Ankersmit (1945) en Johan Huizinga (1872-1945) van mening, “niettemin zal een wetenschap zonder ervaring, zonder empirische gegevens nooit verder komen dan een strikt mathematische herformulering van wat we al wisten – hoe nuttig dergelijke herformuleringen soms ook mogen zijn”.¹ Deze verhalende uiteenzettingen worden door Ankersmit en Huizinga geschaard onder de noemer ‘constructivisme’.² Situaties uit het verleden zijn dus, volgens hen, niet volledig opnieuw weer te geven. Deze scriptie maakt echter gebruik van een specifieke bron, afkomstig van de eerste hand van de hoofdpersoon in kwestie: de brieven geschreven door Georgiana Spencer. De belangstelling voor egodocumenten, waaronder ook (persoonlijke) brieven kunnen worden geschaard, is in de afgelopen jaren sterk toegenomen.³ De belangstelling voor egodocumenten is vooral toegenomen door de veranderende oriëntatie van historici. In de eerste plaats is er de relatief nieuwe voorkeur vanaf de jaren '80 voor het actor-perspectief en de daadwerkelijke beleving van het verleden. Meer algemeen is er de invloed van het post-moderne denken en de daaruit voortvloeiende kritischer houding ten aanzien van teksten.⁴ Natuurlijk passen historici van oudsher bronnenkritiek toe, maar in de nieuwe benadering wordt er van uit gegaan dat elke tekst meerdere lezingen mogelijk zijn, zoals zojuist aan de hand van stellingen Ankersmit en Huizinga is opgemerkt. Deze inzichten hebben consequenties voor

¹ F. Ankersmit, *De sublieme historische ervaring* (Groningen 2007), 106.

² F. Ankersmit, *Historische ervaring*, 108.

³ A. Baggerman, *Egodocumenten. Nieuwe wegen en benaderingen* (Amsterdam 2004), 5.

⁴ A. Baggerman, *Egodocumenten*, 9.

de vraagstellingen waarmee bronnen gelezen kunnen worden, want er moet niet alleen gezocht worden naar de motieven van de schrijver, maar ook naar onbedoelde betekenissen. Wat een tekst verbergt, is even belangrijk als wat deze onthult. Teksten worden niet meer als toeleverancier van feiten gebruikt, maar om opinies, mentaliteiten en het culturele klimaat te onderzoeken en de belevingswereld van de auteur te reconstrueren. Egodocumenten zijn 'handig' om een eigen versie van de werkelijkheid te presenteren. Dat wat door de schrijver waardig werd geacht om op te schrijven, maakt deel uit van een bepaalde werkelijkheid – een werkelijkheid zoals die in de brief naar voren moest komen. Door allemaal verschillende egodocumenten bijeen te brengen, kan er een beeld uit gedistilleerd worden. Deze techniek wordt ook wel de collagetechniek genoemd, waarbij verschillende verhalen samen één verhaal vormen.⁵ Volgens Baggerman, schrijfster van verschillende publicaties over egodocumenten, vervullen egodocumenten zowel bij micro- als bij de macrohistorische aanpak een dubbele functie. In de eerste plaats kunnen in teksten als memoires en dagboekfragmenten gegevens worden gevonden die in andere bronnen ontbreken. In zulke gevallen doet het er niet meer toe of een egodocument al dan niet representatief is, want elke op zichzelf staande tekst kan waardevol zijn. Ten tweede kunnen egodocumenten informatie geven over bevolkingsgroepen die binnen de traditionele geschiedwetenschap onderbelicht zijn gebleven: vrouwen, arbeiders, kinderen en slaven.⁶ Zowel het zojuist besproken werk van Baggerman als *Egodocuments and history* van Rudolf Dekker noemen in hun inleiding de naam van Jacques Presser (1899-1970). Al in de jaren twintig besteedde hij in zijn studies aandacht aan wat later egodocumenten genoemd zouden worden. Hij heeft door de jaren heen zijn best gedaan om het nut van egodocumenten bij het bestuderen van geschiedenis te laten zien. Maar pas vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw werd met de terugkeer van narratieve geschiedenis en microgeschiedenis de waarde van egodocumenten groot geacht.⁷ Hans Renders en Binne de

⁵ H. Jansen, *Triptiek van de tijd. Geschiedenis in drievoud* (Nijmegen 2010), 241.

⁶ A. Baggerman, *Egodocumenten*, 11-13.

⁷ R. Dekker, *Egodocuments and history. Autobiographical writing in its social context since the middle ages* (Hilversum 2002), 7-10.

Haan geven in hun *The challenges of biography studies* aan dat er altijd discussie is geweest over de vraag of biografie tot de kunsten of de wetenschap behoorde.⁸

Naast het feit dat taal een veranderlijke zaak is, is het ook niet duidelijk welke informatie opgenomen in brieven, de volledige waarheid inhouden. Historici weten nu dat brieven niet de werkelijkheid vertellen. Vrouwen van adel zoals Georgiana waren zich er wellicht van bewust dat hun brieven niet alleen door de geadresseerden gelezen zouden worden, maar ook door anderen – tijdens hun leven en daarna. De informatie die in de brieven wordt opgenomen kan door de auteur vervormd of niet volledig zijn gemaakt. Sommige brieven die geschreven zijn in de achttiende eeuw, zijn zelfs gepubliceerd in boeken. Ook werden brieven gelezen door handelaars en winkelhouders. Boeken waarin deze brieven afkomstig van auteurs van hogere standen stonden, konden dienen als een voorbeeld van beschaafdheid. De brieven gaven ook een inkijkje in het leven aan het hof.⁹ In de publicatie *Letter writing in Late Modern Europe* wordt niets voor waar aangenomen; zelfs de geadresseerde of de auteur zou iemand anders kunnen zijn dan wordt vermeld in de correspondentie. Dat wat de auteur schrijft zou niet alleen de mening van de auteur kunnen zijn, maar ook (of slechts) de mening van anderen.¹⁰ Miriam Dobson begint het hoofdstuk over privécorrespondentie in *Reading primary sources* met de veronderstelling dat brieven die gestuurd zijn naar vrienden en familieleden, wellicht ‘de waarheid’ van het leven van de auteurs weerspiegelen. Maar er is ook zoiets als reputatie waar veel briefschrijvers rekening mee houden. Het zou naïef zijn aan te nemen dat brieven een inkijkje geven in de gedachtegang van de auteurs ervan.¹¹

2. De film als historische bron

In de grofweg afgelopen honderd jaar de omvang van de filmindustrie immens is toegenomen. Omdat de technische mogelijkheden enorm zijn uitgebreid, zijn er door de

⁸ H. Renders & B. de Haan, ‘The challenges of biography studies’, in: *Theoretical discussions of biography. Approaches from history, microhistory, and life writing* (Leiden 2014), 1.

⁹ R. Chartier (ed.), *Correspondence. Models of letter-writing from the Middle Ages to the nineteenth century* (Cambridge 1997), 89-98.

¹⁰ M. Dossena & G. Del Lungo Camiciotti, *Letter writing in late modern Europe* (Amsterdam 2012), 15-21.

¹¹ M. Dobson, ‘Letters’, in: M. Dobson & B. Ziemann (eds.), *Reading primary sources. The interpretation of texts from nineteenth and twentieth century history* (New York 2009), 57-73, aldaar p. 60-64.

jaren heen steeds meer films op het witte doek verschenen. Een logisch gevolg hiervan is dat ook het aantal filmgenres is toegenomen. Vermaak door middel van film hoeft niet meer alleen op een lichtvoetige manier te gebeuren. Ook geschiedenis kreeg na verloop van tijd een plek in de filmindustrie. In de periode van 1981 tot 2005 waren dertien van de vijftientig Oscarwinnaars voor 'Best Picture' films gebaseerd op geschiedenis.¹² Omdat deze masterscriptie de verhouding tussen de verfilming van Georgiana Cavendish (1757-1806) en haar daadwerkelijke levensloop uiteenzet, zal dit deel van de hierbij horende Status Quaestionis gaan over de manier waarop historische gebeurtenissen en -personen worden overgebracht op het grote doek.

Leger Grindon begint zijn werk *Shadows of the past* (1994) door te stellen dat films met een historisch onderwerp niet zo zeer een beeld van het verleden scheppen, maar meer nog naar de op dat moment hedendaagse wereld verwijzen.¹³ Het hoofdstuk waarin deze stelling besproken wordt heet 'Analyzing the historical fiction film', wat wil zeggen dat in dit hoofdstuk niet-waargebeurde verfilmingen worden besproken. Maar zijn niet alle historische films in zekere zin fictie? Met andere woorden: is het eigenlijk wel mogelijk om een gebeurtenis uit het verleden op een volledig waarheidsgetrouwe manier uit te beelden? Los van de verschillende interpretaties van zowel de makers als de kijkers (volgens Linda Hutcheon betreffen historische verfilmingen niet 'de' waarheid, maar 'iemand's' waarheid)¹⁴, zullen vaak aspecten van een gebeurtenis – of persoon, zoals in dit onderzoek – achterwege worden gelaten, of zelfs bewust verdraaid worden, om zo bijvoorbeeld de film interessanter te maken voor het publiek. Denk aan het toevoegen van een extra veelzeggend personage, of een smeuijge karaktertrek. Biografie-verfilmster Kathryn Millard is zich hier van bewust. Aan het begin van haar carrière werd ze hier op gewezen door een filmmarketing-bedrijf: het verhaal dat Millard in gedachten had, dat van een schilder uit de negentiende eeuw, zou pas in aanmerking komen voor verfilming wanneer er een dramatische draai aan zou worden gegeven.¹⁵ Een biografie is volgens Millard pas aantrekkelijk genoeg om verfilmd te worden

¹² R. Niemi, *History in the media. Film and television* (Santa Barbara 2006), XXI.

¹³ L. Grindon, *Shadows of the past* (Philadelphia 1994), 1-2.

¹⁴ L. Hutcheon, 'Telling stories. Fiction and history', in: P. Brooker, *Modernism/Postmodernism* (Essex 1992), 229-242, 229.

¹⁵ K. Millard, 'Projected lives. A meditation on biography and cinematic space', in: T. Barta, *Screening the past* (Westport 1998), 232.

wanneer de hoofdpersoon iets wil hebben, maar het niet kan krijgen. In het geval van Georgiana zou dit haar zoektocht naar liefde kunnen zijn. Julianne Pidduck sluit zich hier bij aan. Wanneer een privéleven van een negentiende-eeuwse monarch verfilmd wordt, zo stelt zij, is dramatisering een vereiste.¹⁶ Pidduck legt de nadruk van het dramatiseren op de menselijke eigenschappen van het verlangen en seksualiteit. Vaak is het zelfs zo dat de politieke gang van zaken door deze nadruk compleet irrelevant wordt. De Brits-Amerikaanse historicus Simon Schama bevestigt de stelling van Pidduck door een onderscheid te maken tussen documentaires over historische gebeurtenissen en films over historische gebeurtenissen. Waar documentaires de waarheid grotendeels kunnen weergeven, worden in de 'plastic' film publiekelijke- en privé-herinneringen opgesomd, die voor een oneerlijke, manipulatieve film zorgen; aldus Schama.¹⁷ Blijkbaar kan Schama zich vinden in de postmodernistische denkwijze, en is hij het eens met eerder genoemde Hutcheon: de film is enkel een waarheid door de ogen van de maker – hij of zij beslist wat relevant is om de historische gebeurtenis of persoon te presenteren. Robert Niemi maakt, net als Schama, een onderscheid tussen wat hij noemt 'docudrama's' en documentaires. Volgens hem zit het verschil in de manier waarop deze twee types van verfilming omgaan met het verleden. Docudrama's 'versimpelen' de gebeurtenis – zo is er ruimte voor slechts één of twee hoofdrolspelers, waardoor andere belangrijke personen achterwege worden gelaten – en overdrijven emotionele conflicten. Bovendien kan de drang naar het overbrengen van een volledige waarheid per regisseur verschillen. Niemi wil daarentegen niet stellen dat documentaires waarheidsgetrouw zijn. Documentaires zijn net als films zeer beïnvloed door de maker ervan, en zijn misschien wel nóg meer misleidend door het authentieke bronmateriaal dat gebruikt wordt. Zowel bij historische films als documentaires wordt de interpretatie van de maker weergegeven. Elke soort geschiedenisfilm zou emotioneel overspoelend, qua inhoud misleidend en op artistiek vlak te uitbundig kunnen zijn.¹⁸

Uit het bovenstaande blijkt dat gebeurtenissen en personages uit het verleden telkens op een unieke manier worden behandeld in historische speelfilms. In dit onderzoek tracht ik te

¹⁶ J. Pidduck, *Contemporary costume film* (Londen 2004), 157.

¹⁷ S. Schama, 'Television and the trouble with history', in: D. Cannadine, *History and the media* (New York 2004), 29-30.

¹⁸ R. Niemi, *History in the media*, XXIII.

weten te komen in hoeverre dit het geval is bij Georgiana Cavendish. Wat wordt over haar verteld en getoond in de film van Saul Dibb? In hoeverre komen de verbeelde verhalen overeen met de studies over Georgiana? En hoe kunnen de verschillen (en overeenkomsten) worden verklaard? Op deze vragen zal ik antwoord proberen te geven in de volgende bladzijden van dit onderzoek.

3. Conclusie

Na uiteengezet te hebben hoe correspondentie en films in de geschiedwetenschap gebruikt kunnen worden, kan gesteld worden dat de volledige waarheid in geen enkel geval achterhaald kan worden. Informatie in brieven kan onvolledig of vervormd zijn. Hetzelfde geldt voor films. Films laten zien wat – door de ogen van de regisseur – het meest wenselijk wordt geacht door het filmpubliek. De biografieën die door de jaren heen over Georgiana zijn verschenen, kunnen dus in geen enkel geval de volledige waarheid blootleggen. Het is dan ook niet het doel van deze scriptie dat te doen.

Hoe het leven van Georgiana werkelijk is geweest, is dus onmogelijk te achterhalen. Vandaar dat de onderzoeksvraag van deze masterscriptie luidt:

Welke gevoelens wilde Georgiana, hertogin van Devonshire (1757-1806), in haar brieven delen en in hoeverre maakt de film The Duchess (2008) daarvan gebruik?

Ook wordt er gekeken naar waarom voor deze selectie gekozen is.

Hoofdstuk 1

In de Status Questionis voorafgaand aan dit hoofdstuk van dit onderzoek, is gesteld dat brieven die geschreven zijn door mensen van adel, niet volledig waarheidsgetrouw zijn, en dus niet als enig bronmateriaal voor een onderzoek gebruikt kunnen worden. In dit hoofdstuk zal toch de levensloop van Georgiana Spencer op een thematische manier uit de doeken worden gedaan, zoals die in verschillende biografieën over haar besproken wordt. De auteurs van deze biografieën, hebben zich wellicht met name gebaseerd op de correspondentie van Georgiana – ondanks de zojuist genoemde stelling die inhoudt dat brieven niet als (enige) bronmateriaal gebruikt mogen worden. Het is echter niet mogelijk een beschrijving van haar leven te geven, zonder gebruik te maken van haar brieven en zonder gebruik te maken van de biografieën die op haar brieven zijn gebaseerd. Vandaar dat de eerder genoemde stelling niet zo zeer ontkracht wordt, maar niet altijd even nauw toegepast kan worden.

1. Familie- en liefdesleven

Georgiana Spencer is geboren in Althorp, buiten Northampton, op 7 juni 1757, als oudste dochter van graaf en gravin Spencer. Ze was een vroegrijp en liefhebbend kind, dat het lievelingetje van haar moeder was. Hun vriendschap was zeer hecht. Op haar zeventiende schrijft Georgiana in een van haar brieven: “You are my best and dearest friend. You have my heart and may do what you will with it.”¹⁹ Met haar vader had ze een minder goede band, omdat ze bang was voor zijn plotselinge slechte gemoedstoestanden, al was hij niet echt gewelddadig. Het Spencer House werd regelmatig gebruikt voor voorstellingen en concerten en Georgiana groeide op in een buitengewoon mondaine omgeving van schrijvers, politici en artiesten. Samen met haar jongere broertje (George John, graaf Spencer II, 1758-1834) en zusje (Henrietta Frances, 1761-1821) genoot zij een goede opleiding. Het huwelijk tussen Georgiana’s ouders was met name in de eerste jaren gelukkig. Lady Spencer was ook daadwerkelijk verliefd geweest op haar man. Lord en Lady Spencer reisden veel, met name na de dood van hun twee later geboren kinderen. Soms mochten Georgiana, George en Harriet mee, maar vaak ook niet. Toen Georgiana zeven jaar oud was, werd zij tijdens een

¹⁹ Chatsworth MSS [henceforth Chatsworth]. 22: Georgiana, Duchess of Devonshire [GD] to Lady Spencer [LS], 23 september 1774.

reis achtergelaten bij haar oma in Antwerpen, om daar een jaar te wonen. Georgiana's zelfvertrouwen had hieronder te lijden. Ook speelden Georgiana's ouders veel gokspellen tot in de vroege uren. Hierover schreven Georgiana en haar zusje Harriet in hun dagboeken. Wellicht heeft deze gokverslaving van haar ouders bijgedragen aan de latere gokverslaving van Georgiana zelf. In het huidige Belgische Spa hadden Georgiana en William Cavendish, de vijfde hertog van Devonshire (1748-1811) in 1772 hun eerste ontmoeting. Na de dood van zijn vader, had William het leiderschap van The Whig Party overgenomen. Een politicus uit zijn tijd, Nathaniel Wraxmall, die hem goed kende, vond het echter jammer dat The Whig Party werd geleid door een man die niet openstond voor het openbare leven van een politicus: "Constitutional apathy formed his distinguishing characteristic. His figure was tall and manly, though not animated or graceful, his manners, always calm and unruffled. He seemed incapable of any strong emotion, and destitute of all energy or activity of mind. As play became indispensable in order to arouse him from his lethargic habit, and to awaken his torpid faculties, he passed evenings usually at Brooks's, engaged at whist or faro."²⁰ Ondanks zijn verlegen overkomen, was hij een aantrekkelijke huwelijkskandidaat. In de lente van 1774, toen de familie Spencer weer terug was in Engeland, werd de deal gesloten. Georgiana was voor de hertog een goede aanwinst: de Spencers stonden op sociaal vlak bijna gelijk aan de Cavendishes, ze had een grote bruidsschat, ze leek populair te zijn, en, het meest belangrijk, ze was jong en kneedbaar. Georgiana kende William amper, maar omdat het in haar aard lag haar ouders te *pleasen*, was ze blij toen ze hoorde dat hij met haar wilde trouwen.²¹

Na het trouwen van Georgiana en William zou de uitgebreide correspondentie tussen Georgiana en Lady Spencer van start gaan. Uit de brieven naar haar moeder blijkt dat Georgiana zich eenzaam voelde en verveelde, gedurende de eerste maanden van haar huwelijk. Elke dag zag er hetzelfde uit: "As soon as I am up and have breakfasted I ride," schreef ze. "I then come in and write and or do anything of employment, I then walk, dress for Dinner and after Dinner I take a short walk if it is fine and I have time 'till the Gentlemen come out, and then spend the remainder of the evening in Playing at Whist, or writing if I

²⁰ H. Wheatley, *The historical and posthumous memoirs of sir Nathaniel Wraxall* (Londen 1884), II, 344.

²¹ A. Foreman, *Georgiana, duchess of Devonshire* (New York 1998), 3-21.

have an opportunity and reading.”²² Omdat hij niet gaf om de concerten van zijn vrouw na het diner, nam de hertog gewoonlijk zijn vrienden mee om te drinken en biljart te spelen. Georgiana zou hem niet zien tot veel later, wanneer, terwijl zij al in bed lag en diep in slaap was, zij wakker gemaakt zou worden door herrie bij de deur – hij wilde haar zo snel mogelijk zwanger laten worden. Na drie maanden huwelijk had Georgiana door dat de hertog geen gevoelens voor haar had. Hij deed niet onaardig maar was vooral heel afstandelijk. Ze hadden weinig gemeen. Haar onschuld (ze was pas zeventien jaar oud) verveelde hem en Georgiana merkte dat William geen interesse had in haar. Ze schreef haar moeder dat ze haar best deed aantrekkelijker voor haar man te zijn. Ze las bijvoorbeeld boeken over de Griekse oudheid en Lodewijk XIV van Frankrijk, om meer te weten over zaken waarin William zich interesseerde. Lady Spencer gaf haar dochter het advies hoe ze haar man moest plezieren; Lady Spencer stelde voor dat Georgiana elk gevoel van onafhankelijkheid moest laten varen en haar ondergeschiktheid aan haar man moest tonen door alles te doen wat hij wilde.²³ Omdat Georgiana haar moeder niet teleur wilde stellen, deed ze haar best vrolijke brieven over haar leven te sturen. Georgiana stapte het huwelijk in met de gedachte om, net als haar moeder, een echtgenote en maatje te zijn. Snel kwam ze er achter dat het haar taak was kinderen te baren en sociale verplichtingen te vervullen. De hertog was gewend aan zijn leven als vrijgezel: hij ontving liefde van zijn maîtresse en gezelschap van zijn vrienden. Van zijn vrouw verwachtte hij loyaliteit, steun en toeverlaat. De hertog wist niet hoe hij romantisch moest zijn; omdat hij zelf nooit tederheid had gekend, wist hij niet hoe hij liefde aan Georgiana moest geven. Hij wilde haar geen pijn doen, maar er was een leeftijdsverschil van negen jaar en beide partners hadden verschillende verwachtingen van het huwelijk.²⁴

Na zes jaar huwelijk overleed de maîtresse van William. Hij haalde zijn bastaarddochter Charlotte Williams (1774-?) bij hem in huis en liet haar door Georgiana opvoeden. Georgiana, die zelf nog geen kinderen had, was hier enthousiast over. Ze was blij met het kleine meisje; ze hield al snel veel van haar en het maakte Georgiana niet uit waar het kind vandaan kwam. Op 12 juli 1783 beviel Georgiana van haar eerste dochter: Lady Georgiana

²² Chatsworth 28: GD to LS, 9-15 oktober 1774.

²³ The Earl of Bessborough, *Georgiana. Extracts from the correspondence of Georgiana, duchess of Devonshire* (Londen 1955), 21-23.

²⁴ A. Foreman, *Georgiana*, 22-32.

Cavendish (1783-1858). De kranten wisten niet of ze opgetogen moesten schrijven over de geboorte, of medelijden moesten hebben met de hertog, omdat hij niet van een zoon was voorzien. Het is mogelijk dat Georgiana in deze periode een affaire heeft gehad met Charles Fox. Haar correspondentie met hem bestaat echter niet meer, dus we weten dit niet zeker. In haar brieven naar Elizabeth (boezemvriendin van Georgiana, maar ook maîtresse van William – over haar volgt later meer) ontkende ze de affaire, waarop werd gedeut door onder andere kranten. Als Georgiana een affaire had met Fox, was het kort en onbelangrijk, in vergelijking met hun goede vriendschap. Op 1 september 1785 kondigden de kranten aan dat de Devonshires een zoon hadden gekregen. Dit bericht werd op 2 september geredigeerd; het was een dochter: Lady Harriet Cavendish (1785-1862). De geboorte van het andere kind van de hertog, vond plaats in het geheim. Op 16 augustus beviel Elizabeth, met wie het stel in 1782 kennis had gemaakt, in een afgelegen hostel, in het bijzijn van een vertrouwde familiebediende, van een meisje (Caroline Rosalie). De baby werd achtergelaten bij een arm gezien in een afgelegen gebied in Italië, om het kind geheim te houden.

In 1786 kreeg Georgiana een verhouding met de hertog van Dorset, wie eerder met Elizabeth een verhouding had gehad. William had medelijden met zichzelf. Hij verlangde twee dingen van Georgiana: ze moest niet het familiefortuin weggokken, en ze moest een mannelijke opvolger baren. Ze leek niet in staat te zijn ook maar één van deze wensen te vervullen. Toch wilde hij de voorgestelde scheiding (na aanleiding van haar schuld van zes miljoen pond) niet doorzetten. Hij vond het leuk om te zien hoe de twee dames om zijn aandacht vochten. Elizabeth beseftte dat als Georgiana uit beeld was, haar leven als maîtresse van de hertog niet hetzelfde kon blijven. Het zou een schandaal worden. Georgiana kapte de affaire met de hertog van Dorset af. De reden hiervoor was de verschijning van jong politicus Charles Grey. Hij was drieëntwintig, zij bijna eenendertig. Zoals gewoonlijk, nodigde Georgiana de nieuwkomer uit voor alle etentjes van The Whig-gemeenschap. Zo kalm de hertog van Dorset was geweest, zo enthousiast en romantisch was Grey. Georgiana werd verliefd op hem.

Eind september 1789 kwam Georgiana er achter dat ze zwanger was. Iedereen hoopte dat het een jongen zou zijn: William hoopte op zijn langverwachte troonopvolger, Georgiana hoopte op vrijheid (na het baren van een zoon werden haar affaires enigszins geaccepteerd), Bess hoopte op meer tijd met William (Georgiana had immers haar vrijheid), en de

schuldeisers wachtten op het geld dat Georgiana kon afbetalen als ze het beloofde bedrag van de Cavendishes kreeg, wanneer er een opvolger geboren was. Omdat Georgiana zo lang in het buitenland verbleef, ontstonden er geruchten. Er werd bijvoorbeeld gedacht dat Bess ook zwanger was, of, nog erger, dat Georgiana níet zwanger was. Toen de hertog een onervaren arts naar België stuurde, werd die laatste roddel versterkt. In een stadje vlakbij Parijs beviel Georgiana in de nacht van 2 september 1790 van een zoon. De moeder van Georgiana, Lady Spencer, had twee andere hertoginnen uitgenodigd om getuige van de bevalling te zijn, zodat voor de buitenwereld zeker was dat Georgiana echt zelf was bevallen van een zoon: Markies van Hartington (1790-1858). Het is duidelijk dat hij meer sympathie voor Georgiana had gekregen. Hij was dan wel nooit verliefd geweest op haar, maar na vijftien jaar huwelijk hadden ze wel een band gekregen. Georgiana was echter nog erg verliefd op Grey en werd zwanger van hem. Toen William hier achter kwam werd hij woest en stuurde hij haar met Elizabeth naar het buitenland om in geheim te bevallen. William stelde Georgiana voor de volgende keus: óf ze hield de baby, maar scheidde van William en zag haar kinderen nooit meer terug, óf ze brak met Grey en stond de baby af ter adoptie. Ze koos voor de tweede optie. Grey was razend en kon Georgiana niet vergeven.²⁵ Op 20 februari 1791 werd Eliza Courtney (1791-1859) in een dichtgetimmerd huis vlakbij Montpellier geboren. Gelijk na de geboorte werd Eliza naar de ouders van Charles Grey gezonden om door hen opgevoed te worden. Het werd een publiek geheim dat Georgiana een bastaardkind had. Ze bezocht haar regelmatig. Georgiana ging er van uit dat de hertog na de geboorte minder boos zou zijn, maar niets was minder waar. Hij beval Georgiana pas terug naar Engeland te komen als hij haar zou halen. Georgiana miste haar kinderen enorm, dus de hertog maakte het Georgiana moeilijk. Op 18 mei 1793 ontving Georgiana eindelijk een brief van haar man: ze mocht naar huis komen. De lange reis van een aantal maanden huiswaarts zou beginnen. Eenmaal aangekomen in Oostende, waren Georgiana en Elizabeth bang voor de tijd die komen ging. Georgiana schreef haar moeder dat ze er alles aan zou gaan doen om haar echtgenoot te behagen.²⁶ Na twee jaar afwezigheid kwam Georgiana er bij thuiskomst achter dat haar kinderen waren vervreemd van haar. Met name de dan drieënhalve Hart herkende zijn moeder niet en hilde elke keer wanneer hij werd

²⁵ A. Foreman, *Georgiana*, 247-265.

²⁶ A. Foreman, *Georgiana*, 266-283.

aangeraakt door haar. De oudste, Kleine G, had een volledig gebrek aan zelfvertrouwen gekregen. Charlotte was inmiddels getrouwd. Georgiana hield zich aan haar voornemen om de wensen van haar echtgenoot als prioriteit te stellen, en negeerde het voorstel van Grey om hun relatie voort te zetten, hoewel ze nog wel van hem hield. De affaire tussen William en Bess werd daarentegen wel voortgezet, terwijl de liefde van de hertog voor Elizabeth sterk was afgenomen. Hij vertrouwde haar niet meer. Het was echter geen optie voor haar om weg te gaan uit Devonshire House – Georgiana liet haar beste vriendin niet vertrekken.

In 1795 vernam Georgiana uit een krant dat Grey zich verloofd had met Mary Ponsonby. Ze was enorm verdrietig en zocht veel steun bij Elizabeth. Georgiana bleef de rest van 1795 op het platteland en schreef haar broer George brieven wanneer ze kon. In 1796 leidde ze aan een ooginfectie. Toen Georgiana eindelijk beter was, waren er veranderingen aan haar karakter merkbaar: ze lachte niet meer, ze had te veel gewicht verloren en ze zag er veel ouder uit dan negenendertig jaar. Ze was introvert geworden en leidde een teruggetrokken leven. William en Georgiana respecteerden elkaar na twintig jaar huwelijk steeds meer. Bess ging nog nauwelijks met hen mee naar Chatsworth; zij bleef liever in Devonshire House om daar haar eigen feestjes te organiseren. In een brief aan een vriendin beschreef Lady Spencer de gemoedelijke sfeer tussen de Devonshires. Georgiana's leven was ook daadwerkelijk veranderd. Eerst leefde ze het snelle leven met constant anderen om haar heen, nu deed ze het rustiger aan met minder gezelschap. Georgiana was minder bang om mensen niet te behagen en het woord 'nee' te zeggen. Georgiana nodigde Charles Grey en zijn vrouw uit in Devonshire House. De echtgenote wist niet waarom Georgiana zo'n best deed haar te leren kennen. Ze werden toch goede vriendinnen, en in een brief aan haar schreef Georgiana hoe ze vrede had met haar veertigjarige leeftijd. Het leek erop dat het slechtere zicht Georgiana de rust had gegeven, die ze nodig had. De band tussen Georgiana en haar drie kinderen was in de afgelopen twee jaar verbeterd. Er was echter één onderwerp dat Georgiana van haar kinderen scheidde, en dat was Bess. De kinderen mochten Elizabeth niet, hoewel zij hun halfzus en -broer Caroline en Clifford wel accepteerden.

Halverwege 1803 kreeg Georgiana last van nierstenen. Door de erge pijn werden haar pijnstillers voorgeschreven, waar ze na haar ziekte een tijdje verslaafd aan bleef. Na kerst gingen de meesten terug naar Londen, maar Georgiana bleef met haar man in Bath. Daar

lagen ze zich als twee invaliden in *chaise longues* te vervelen. Het droge weer had Georgiana reuma-aanvallen bezorgd. In maart 1806 werd Georgiana getroffen door geelzucht. Op 22 maart ging het er zo erg aan toe, dat Bess, Harriet, Lady Spencer en haar drie kinderen bij haar bleven. Op de 26^e kreeg Georgiana een aanval die achtenhalf uur duurde. De artsen wisten niet wat ze moesten doen. Achteraf bleek dat zij ook niets hadden kunnen doen, aangezien er een abces op haar lever zat. De daaropvolgende dagen wist men dat Georgiana stervende was. Ze had last van enorme pijnen. Het publiek bij de poorten van Devonshire House groeide met de dag. William schreef voormalig gouvernante Selina bij Georgiana te blijven, aangezien hij zichzelf daar niet toe in staat achtte. Op 30 maart 1806 om half vier 's ochtends overleed Georgiana Cavendish op achtenveertigjarige leeftijd. Toch was ook de hertog daar bij aanwezig, net als Bess, Harriet, Lady Spencer en Kleine G. William was enorm diep getroffen.²⁷

2. Vriendschap en lesbische liefde

Georgiana kon bij niemand terecht om te praten over hoe zij zich voelde, behalve bij haar vriendin Mary Graham. Georgiana had haar leren kennen tijdens een 'vruchtbaarheidsvakantie' aan de kust. Hun vriendschap was zo innig en hecht dat Georgiana zich zorgden maakte over de roddels die zich over hen zouden verspreiden. Ze schreef zelfs dat ze bang was dat hun brieven onderschept zouden worden door bedienden, en dat ze daarom niet alles in haar brieven schrijft, dat ze eigenlijk wil schrijven. Het was voor vrouwen van adel in de achttiende eeuw onacceptabel om een minnaar te nemen, voordat zij hun man van een zoon hadden voorzien. Óf en in welke mate Mary en Georgiana lichamelijk intiem waren is onmogelijk vast te stellen. Georgiana flirtte met meerdere vriendinnen; dit was een Franse gewoonte die zij had overgenomen van goede vriendin Marie Antoinette. Helaas nam Lord Graham Lady Graham mee naar een land met een warmer klimaat, omdat dit nodig was voor het herstellen van haar zieke longen. Georgiana was haar vriendin kwijt.

Gedurende de zomer van 1782 was Georgiana met haar man in Bath, nogmaals om zogenaamd haar vruchtbaarheid te verbeteren. In Bath leerde Georgiana Lady Elizabeth Foster kennen. Ze kon over niks of niemand anders schrijven in haar brieven aan haar

²⁷ A. Foreman, *Georgiana*, 375-390.

moeder. Georgiana schrijft vol lof over 'Bess' in haar brieven naar Lady Spencer. Het uiterlijk van Elizabeth leek in niets op dat van Georgiana: ze was klein, dun en had donker haar. De historicus Edward Gibbon, die Elizabeth persoonlijk kende, omschreef haar als de meest verleidelijke vrouw die hij kende: "No man could withstand her," was zijn mening.²⁸ Hoewel Elizabeth even oud was als Georgiana, had zij al twee zonen. In 1776 was ze getrouwd met John Thomas Foster, maar in 1780, terwijl Elizabeth zwanger was van haar tweede kind, liep het huwelijk op de klippen. Elizabeth's man had, zoals gewoonlijk in de achttiende eeuw, recht op de kinderen. Daarnaast stond hij erop dat Elizabeth geen geld van hem kreeg. Elizabeth werd dus zonder kinderen en zonder geld als het ware op straat gezet. Het is mogelijk dat Elizabeth zo werd behandeld door haar man, omdat ze overspel zou hebben gepleegd. Dit is echter nooit bevestigd. Zowel Georgiana als haar man William hadden medelijden met Elizabeth en wilden haar steunen. Door de goede vriendschap kwam Elizabeth er achter dat niet alleen Georgiana, maar ook William eenzaam was. Sinds het overlijden van zijn maîtresse Charlotte Spencer had hij geen vrouwelijk kameraadschap gehad. Georgiana was te veel verstrengeld geraakt in haar eigen leven, om plaats van de maîtresse in te nemen. Bess zag dat ze beiden een vertrouwenspersoon konden gebruiken, welke rol ze graag speelde, al waren het twee verschillende rollen: bij de hertog was ze onderdanig en flirterig, bij Georgiana was ze gepassioneerd en gevoelig. Bijna iedereen behalve de Devonshire's hadden Elizabeth door. Met z'n drieën woonden de hertog, hertogin en Elizabeth tot het eind van september in Plympton. Tijdens Elizabeth's afwezigheid in 1783 bleven de dames brieven schrijven met daarin zeer vertrouwelijke informatie. Doordat sommige zinnen zijn doorgekrast, kan men zich afvragen of Georgiana op dat moment al wist van een affaire tussen haar man en Elizabeth.

In de brieven die Georgiana en Elizabeth elkaar schreven, stond dikwijls hoeveel ze aan elkaar hadden en hoeveel ze van elkaar hielden: "Oh my Dearest Bess, how do I love you – I cannot live without you – you and Canis and G are the only comforts I have."²⁹ Georgiana schreef dit aan Elizabeth, terwijl ze niet wist dat haar beste vriendin drie maanden zwanger was van haar eigen echtgenoot. Verrassend genoeg was Georgiana op dat moment ook drie maanden zwanger van haar man. Toen Elizabeth te horen kreeg van Georgiana dat zij

²⁸ D. Stuart, *Dearest Bess* (Londen 1955), 2.

²⁹ Chatsworth 679: GD to Bess, juni 1785.

zwanger was, rekende ze uit hoeveel tijd er tussen de geslachtsgemeenschap van William met Georgiana, en dat van William en haar zelf moest hebben gezeten. Dat zou hoogstens een paar dagen zijn geweest; misschien maar een paar uur. Elizabeth vond het fijn om te merken hoezeer Georgiana haar nodig had. Het gaf haar een gevoel van macht. De dames deden alles samen. Elizabeth's connectie met Devonshire House zorgde ervoor dat haar status in de Londense gemeenschap belangrijker werd. Georgiana zag hoe fijn William en Bess het samen hadden, en wilde ook zo'n boezemvriend. Bess was opnieuw zwanger van William, ondanks haar affaire met de hertog van Richmond. Dit keer had ze Georgiana wel over haar zwangerschap verteld. Georgiana was niet boos; ze reageerde rustig. Bess ging naar Frankrijk om daar te bevallen van de baby. Het werd een zoon, die ze de naam Augustus gaf (net als haar oudste zoon). Clifford, zoals hij werd genoemd, werd bij een gezin in Frankrijk achtergelaten, terwijl Caroline Rosalie werd opgehaald om in Parijs op te laten voeden, samen met Charlotte Williams. Georgiana schreef Elizabeth dat als ze slechts tijd had om één brief te schrijven, dat altijd een brief voor William moest zijn.

De briefwisseling laat de hechte band tussen de twee vrouwen zien. De brieven lijken wel geschreven door gescheiden geliefden. 'My dear Bess,' schreef Georgiana in december 1802. 'Do you hear the voice of my heart crying to you? Do you feel what it is for me to be seperated from you, or do new scenes and occupations obliterate the image of a poor, dull, useless, insignificant being such as myself?'³⁰ Op haar beurt stelde Bess zich voor dat Georgiana haar niet nodig had, wanneer zij zich *down* voelde: 'don't forget', smeekte ze. 'I don't mean that, but don't accustom yourself to do without poor little me.'³¹

Omdat Georgiana wilde voorkomen dat Elizabeth na haar dood uit het gezin werd verbannen, liet zij al haar brieven aan Bess na. Op deze manier was ze verplicht een rol te vervullen in het gezin, ten minste voor een bepaalde tijd. Het staat vast dat Elizabeth een selectie van de brieven heeft gemaakt die nadelig voor Georgiana's reputatie werken, en haar zelf in het beste licht zetten. Maar Bess was niet met opzet ontrouw ten opzichte van Georgiana; ze had het simpelweg niet in haar om zich op een andere manier te gedragen. Drieënhalf jaar na Georgiana's dood waren William en Elizabeth verloofd. Georgiana's kinderen hadden grote moeite met Bess. William stierf op 29 juli 1811. Na zijn dood eiste

³⁰ Chatsworth 1690: GD naar Bess [26 december] 1802.

³¹ Chatsworth 1668: Bess naar GD, 15 november 1802.

Elizabeth juwelen en geld op bij zijn enige zoon Hart. Ze kwam er ook voor uit dat Caroline en Clifford kinderen waren van William, iets dat in de achttiende eeuw een schandaal veroorzaakte. Doordat zij zijn kinderen waren was Elizabeth van mening dat veel van William's eigendommen aan hen moest worden nagelaten. Uiteindelijk gaf Hart haar een grote som geld om uit zijn leven te verdwijnen. Exact achttien jaar na Georgiana's dood, op 30 maart 1824, overleed Elizabeth in Rome met, opvallend, Hart en Eliza naast haar bed. Op haar nachtkastje lag een ketting met daarin een lok haar en een haarelastiekje van Georgiana. Hart stond erop dat Elizabeth werd bijgezet bij Georgiana, William en de zus van Georgiana – Harriet.

3. De politiek

In de periode 1776-1778 leerde Georgiana Charles James Fox kennen. Hij maakte een diepe indruk op haar, maar niet in romantische zin – dat gebeurde pas later. Het was Fox die Georgiana naar haar roeping bracht: de politiek. Fox liet plezier en theater op een gelijke manier zien als Georgiana. Beiden waren ze met mode bezig. Fox sloot zich aan bij The Whig Party om zich tegen de absolute macht van koning George III te keren en te strijden voor meer vrijheden voor de burgers. Het geloof dat Fox en Mary in Georgiana hadden zorgde ervoor dat Georgiana meer uit haar leven wilde halen. In april 1778 schreef ze haar moeder hoe ze opnieuw wilde beginnen. Het resultaat was haar anoniem gepubliceerde *The Sylph*, dat indirect over haar eigen leven ging. Het boek is vluchtig geschreven maar geeft een goede inkijk in de cirkels van de aristocratie.³² In de jaren rondom 1782 werd Georgiana met haar militaire uniform een van de bekendste vertegenwoordigers van The Whig Party. Fox stimuleerde haar hierin. De partij had geen goede band met de koning – het wilde immers meer vrijheid voor het volk – maar wel met de kroonprins, prins van Wales, de toekomstige George IV. De kroonprins raakte goed bevriend met Fox en vroeg Georgiana om advies over de kleinste details, wat ertoe leidde dat er werd geroddeld over een affaire. Dit is nooit het geval geweest, al had de prins wel altijd gevoelens voor haar.³³ Toen de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog tegen een einde leek te lopen, werd duidelijk dat The Whig Party meer macht zou gaan krijgen. Om dit te vieren organiseerde Georgiana grote en vaak enkele dagen durende feesten in Devonshire House. Fox wilde Georgiana graag inzetten om meer

³² A. Foreman, *Georgiana*, 44-61.

³³ A. Foreman, *Georgiana*, 62-84.

stemmen te winnen; dat had zij voorgaande jaren ook zo goed gedaan. Op 3 april 1782 voerde Georgiana haar eerste officiële dienst voor de partij op. Het was voor het eerst dat een vrouw zich wierp in een verkiezingsstrijd. Georgiana werd hier nog populairder door. Georgiana voelde zich goed door haar populariteit en werd optimistisch. Volgens James Hare, zag ze er “very handsome and seems easier and happier than she used to do”³⁴.

Georgiana kon zich erg druk maken om haar politieke partij – ze voelde zich geen aanhanger, maar maakte er deel van uit. Wanneer het niet goed ging met The Whig Party, voelde ze zich slecht. In zo’n slechte periode, kreeg Georgiana haar zoveelste miskraam. Tijdens een verkiezingsstrijd in 1784, werd Georgiana belachelijk gemaakt. Op spotprenten in kranten werd ze al zoenend afgebeeld, om zo stemmen te verwerven. Georgiana zette zich op een ongebruikelijke manier in voor de partij, door zich constant aan het grote publiek te laten zien. Er gingen verschillende verhalen over haar rond: ze zou haar lichaam verkopen voor stemmen, ze was Fox’ maîtresse en ze verraadde haar stand en geslacht door haar verachtelijke gedrag. In Londen ging ze gesprekken aan op straat met vreemden. Niet alleen over henzelf, maar ook over hun bezigheden en hun families. Ze ontmoette hun vrouwen en kinderen, werd peetmoeder van tientallen kinderen, en maakte indruk op vrouwen met haar kennis over huiselijke zaken als opvoeding. Haar succes lag in haar bekwaamheid om mee te leven met vreemden. Daarnaast ging ze met haar vrienden van winkel naar winkel om enorm grote aankopen te doen, en expres meer voor haar aankopen te betalen. Ze beloofde de winkeliers nog meer geld als ze zouden stemmen op Fox. Ondertussen betaalde de tegenpartij de kranten om nog meer negatieve berichten over Georgiana naar buiten te brengen. In haar dagelijkse berichtgeving over de verkiezing werd Georgiana in *The Morning Post* telkens weer met gratis seks geassocieerd. Opvallend genoeg zorgde dit er voor dat Georgiana’s partij nog meer stemmen kreeg. Georgiana was echter niet de enige vrouw die zich publiekelijk openstelde. Maar Georgiana onderscheidde zich om verschillende redenen. Ten eerste bracht ze haar eigen persoonlijkheid in de campagne, in een tijd waarin de enige vrouwen die hun eigen persoonlijkheid lieten zien, actrices en courtesanes waren. Georgiana verscheen als zichzelf en liet geenszins zien dat ze haar vrouwelijke taak volbracht. Dit maakte haar kwetsbaar voor aanvallen. Ten tweede negeerde Georgiana de verschillende standen. Als vrouw van adel ging zij in gesprek met de gewone burger. Het waren deze

³⁴ Carlisle MSS J/14/1/570: James Hare to Lord Carlisle, 11 februari 1782.

innovaties – haar eigen beroemdheid en haar democratische aanpak – die Georgiana toen en later onderscheidde als een vrouwelijke pionier in verkiezingspolitiek. Haar aanpak was te modern voor de achttiende-eeuwse maatschappij. Het werd Georgiana niet toegestaan om nog eens openlijk in Londen stemmen te verwerven, en er waren ook geen andere vrouwen die haar imiteerden. Het duurde nog honderd jaar voordat vrouwen zich opnieuw moedig in de straatpolitiek mengden, zoals Georgiana dat in 1784 had gedaan.³⁵

Na haar terugkomst van lange tijd afwezigheid in het buitenland trok Georgiana zich terug uit de politiek. In 1795 eenmaal buiten de politiek getreden, besloot Georgiana dat vrouwen toch niet thuishoorden in dat veld. De rol van vrouwen was om het werk van grote mannen te ondersteunen. Georgiana ontkende dat er voor vrouwen een mogelijkheid was om hun eigen ambitie na te streven. De missie van een vrouw was niet om het beste in haar zelf naar boven te brengen, maar om anderen te inspireren. Georgiana ruilde de politieke bijeenkomsten in voor wetenschappelijke lezingen. Ze had de afgelopen zeventien jaar van haar leven gewijd aan The Whig Party; de ideologie van de partij was haar religie geworden, de lijdens van de partij had ze gehoorzaamd en vereerd.

4. De mondaine wereld, het gokken en de mode

Georgiana vond het fijn de lentemaanden in Londen te verblijven, omdat ze hier bekenden kon ontmoeten. Ook uitnodigingen van onbekenden nam ze hartelijk aan, zodat ze niet alleen in Devonshire House achterbleef – haar man had zijn eigen bezigheden. Tijdens bijeenkomsten maakte ze indruk met haar verschijning. Dit deed ze “without being a beauty; but her youth, figure, flowing good nature, sense and lively modesty, and modest familiarity, make her a phenomenon.”³⁶ Er was ook een keerzijde aan de overvloed aan aandacht: Georgiana kwam in aanraking met intensief alcoholgebruik, en ze begon met gokspelletjes. Haar moeder raadde Georgiana aan daar mee te stoppen (ondanks haar eigen gokverslaving), maar Georgiana – afhankelijk van ouderlijke goedkeuring als altijd – dronk er juist meer alcohol door. Georgiana’s gedrag zorgde voor nog meer aandacht van de menigte. Vrouwen wilden haar imiteren, dus er ontstond een wedstrijd om wie het hoogste kapsel

³⁵ A. Foreman, *Georgiana*, 136-159.

³⁶ W.S. Lewis, *Horace Walpole’s correspondence* (New Haven, Conn. 1937-80), XXXII, 232: Horace Walpole to Lady Ossory, 1 februari 1775.

kon hebben, nadat Georgiana met een enorm hoog kapsel verscheen. Ook de veren die Georgiana droeg in haar haar, werden overgenomen door de vrouwen van adel. In minder dan een jaar was Georgiana een beroemdheid geworden. Kranten verkochten beter wanneer er een tekening van Georgiana in afgedrukt was. Door alle aandacht raakte Georgiana uitgeput. Ze had dat jaar tenminste één miskraam gehad.³⁷ In de daaropvolgende jaren werd Georgiana door gebrek aan volwassenheid en zekerheid om tegen haar vrienden op te komen, in een leven met veel alcohol en dwangmatig gokken getrokken. Haar huwelijk was niet wat ze ervan had verwacht, en ook de mode bracht haar geen voldoening meer. Toch bleven kranten over haar rapporteren zodra ze iets nieuws uitsprak, deed of aan had. Wekelijks werd er iets over Georgiana in de drukpers geschreven. Georgiana bevond zich in een vriendenkring van Whig Party-leden en hun vrouwen, bij wie zij, als meest hoogstaand figuur van de groep, niet uit de toon wilde vallen. Ze hield er een wisselend ritme op na: altijd ging Georgiana naar bed om drie uur 's nachts, stond op om vier uur 's middags, maar de ene tien dagen nam ze een bad, reed paard, en danste, en de volgende tien dagen lag ze in bed. Vaak sloot ze zichzelf voor een week op in haar vertrekken zonder iemand te zien of iets te eten, om vervolgens haar eetpatroon te compenseren met veel drank en nachtelijke snacks. Dit bleef ze doen tot ze er moe van werd en weer in bed bleef liggen. Als gevolg schommelde haar gewicht en ging haar gezondheid enorm achteruit. De ene miskraam volgde na de andere. Zo vaak als ze kon beschreef ze een positief maar onrealistisch beeld van haar leven in brieven aan haar moeder, en werd nadruk gelegd op de tijd die ze met de hertog spendeerde, het vrijwilligerswerk dat ze deed en het aantal keer dat ze een gebed op zei. Ene Lady Sarah Lennox was de enige die zich afvroeg of de hertog niet de oorzaak was van de verwaarlozing van Georgiana toen ze jong en kwetsbaar was: "Indeed," concludeerde ze, "I can't forgive her or rather her husband, the fault of ruining her health."³⁸ Georgiana bouwde de *drawing room* in Devonshire House om in een echte speelkamer, waar bijna elke nacht werd gegokt tot in de vroege ochtenduren. Lady Spencer was vaak van de partij. Desondanks was Georgiana nog steeds het lievelingetje van het volk en werd er nog steeds wekelijks over haar in kranten bericht. Tijdens de zwangerschap van haar tweede kind vergokte Georgiana nóg meer geld. Lady Spencer deed haar best haar dochter ervan te

³⁷ A. Foreman, *Georgiana*, 32-43.

³⁸ Lady Ilchester and Lord Stavordale, *The life and letters of Lady Sarah Lennox* (Londen 1901), II, 261.

overtuigen dat dit leven toch eens afgelopen moest zijn. De adviezen van haar moeder waren minder belangrijk voor Georgiana geworden sinds zij ook haar ei bij Bess kwijt kon, dus het gokken ging voort. Georgiana was in 1886 overigens nog populairder dan ooit tevoren. Desondanks voelde ze zich zielsongelukkig. Ze was populair door haar etentjes, die ze gaf als hoofd van de vriendengroep rondom The Whig Party, en ook door de nieuwe mode die ze in het leven riep. Toen Georgiana haar man vertelde over de schuld van zes miljoen pond die zij door middel van het gokken had opgebouwd, eiste William een scheiding. Maar: maanden verstreken en de hertog leek zijn interesse in de scheiding verloren te hebben. Als hij een zoon wilde krijgen die zijn familielijn voortzette, kon dat alleen als hij en Georgiana getrouwd waren.³⁹ In een brief aan Bess is te lezen hoe Georgiana slachtoffer werd van haar eigen verslaving:

This is the last time perhaps you will ever speak to or love me – I really am unworthy of you and Canis and you must be shocked at my levity all today but there was no medium. When I first told all my debts to Ca at C[hatsworth] I had reserved 500 pounds which I had agreed to insure in this Lottery as a hope of regaining him some money – My god genius often prompted me to stop this but as I had agreed to do it and paid the money into Baker's hands for the purpose I resolved unwillingly to do it. I went to Newmarket and left an insurance meaning to stop – but I had some money distress about Mr Cater which I will explain to you. Oh God Bess, I have gone and lost an immense sum – I dare not tell you that it is 6000 – It is madness and I ought not to live on with Canis – but what am I to do? You must not tell him this – and you shall advise me when I return what I am to do – whether tell him or not – it could be settled without and so that it should never come to him – you know he *could* not forgive me. My Bess, I am desperate. If the Eyebrow [Fox] had been here I should have thrown myself into his arms, to have completed myself – you see that doating on Ca how I have

³⁹ A. Foreman, *Georgiana*, 160-186.

used him. I scarcely have pleasure in looking at my Babes. Say
nothing to him until I return – Oh Bess!⁴⁰

De eerste dagen van 1800 begonnen slecht voor Georgiana. Ze zat zoals altijd diep in de schulden en kon van niemand geld lenen. Een van haar schuldeisers had per direct zijn geld nodig, en dat kon zij hem niet geven. De kranten publiceerden over Georgiana's buitensporige verleden, en dit maakte haar ongelukkig. Op zevenenveertigjarige leeftijd had Georgiana niet meer de energie om schuldeisers van zich af te werpen. Ze was ook bang dat haar kinderen er achter kwamen hoe hun moeder daadwerkelijk in elkaar zat. Toen ze William vertelde dat ze 50.000 pond aan schulden open had staan, wilde Elizabeth als buffer tussen hen beide optreden, maar dit bleek niet nodig te zijn. De hertog was niet woedend, hij eiste geen scheiding, maar zag Georgiana als een vrouw die hulp nodig had. Toen bekend werd dat Georgiana haar volledige schuld aan de hertog had opgebiecht, verschenen er letterlijk honderden schuldeisers.

⁴⁰ Chatsworth, Georgiana, Duchess of Devonshire Misc.: GD to Bess, circa februari 1787.

Hoofdstuk 2

De film *The Duchess* uit 2008 beeldt het leven van Georgiana op dramatische wijze uit. Regisseur Saul Dibb maakte eerder alleen de film *Bullet Boy* (2004); ook een dramafilm maar wel een van een totaal ander kaliber. Net zoals voorgaand hoofdstuk zal haar leven, dit keer zoals wordt verbeeld in de film, op thematische manier worden uiteengezet, om vervolgens de keuze van de filmmakers te analyseren.

1. Familie- en liefdesleven

De film begint op het moment dat de huwelijksdeal wordt gesloten tussen William Cavendish, hertog van Devonshire en de ouders – of eigenlijk de moeder; de vader, of wie de stilzwijgende man achter in beeld ook mag zijn, heeft hierover niets te zeggen. Dit vindt plaats in april 1774. Dit tijdstip wordt onder in beeld vermeld; nauwkeuriger dan in de biografie (in de biografie wordt volstaan met ‘lente 1774’). Georgiana is op het moment van het sluiten van de deal in de tuin aan het ravotten met wat naamloze vrouwen, die, in de vorm van een weddenschap – zelfs hier probeert Georgiana zich over te geven aan haar later verder te ontwikkelen gokverslaving – mannen voor zich laten rennen. In de film heeft Georgiana op dit moment al contact met Charles Grey, over wie in de biografie ook wordt opgemerkt dat Georgiana hem in haar jeugd kende. Charles flirt er in de film in 1774 op los – en dat terwijl hij dan eigenlijk pas tien (!) jaar oud is.

De biografie van Amanda Foreman blijkt heel letterlijk ter hand te zijn genomen: wanneer Lady Spencer haar dochter Georgiana verkondigt dat er een huwelijk plaats zal vinden tussen haar en de hertog, zegt Lady Spencer dat ze haar dochter eigenlijk tot haar achttiende thuis had willen houden.⁴¹ Ook komt tijdens dit gesprek, waarbij Georgiana’s vader overigens niet aanwezig is, naar voren hoe het in Georgiana’s aard zit haar ouders (of in het geval van de film, moeder) te *pleasen*. Van de bruiloft wordt in de film weinig laten zien. Dit kan als oorzaak hebben dat er weinig over de bruiloft in brieven is naverteld. Het aantal gasten lijkt overigens te kloppen; op de achtergrond is alleen Georgiana’s moeder en een andere man (wellicht William’s broer?) te zien. Op de bruiloft waren slechts vijf gasten aanwezig, omdat Lady Spencer het gebeuren plotseling twee dagen had vervroegd, zodat men geen last

⁴¹ The Earl of Bessborough, *Georgiana*, 11.

hoefde te hebben van pottenkijkers.⁴² De rol van Georgiana's vader lijkt genegeerd te worden in de film. De honden van de hertog nemen daarentegen wel een belangrijke plek in in de film. Zowel in de biografie als in de film wordt laten zien hoe de hertog enkel interesse heeft in zijn honden. In een gesprek met haar moeder, overigens tijdens een potje gokken, geeft Georgiana aan zich zorgen te maken over het feit dat zij geen gesprek kan voeren met haar nieuwe man. Een citaat uit een brief wordt letterlijk overgenomen: Georgiana hoopte dat er achter de verleggen buitenkant van William, een gevoelige binnenkant tevoorschijn zou komen – net als bij haar vader het geval was. Lady Spencer moedigt Georgiana aan haar man zo snel mogelijk van een mannelijke nakomeling te voorzien; dan zou de intimiteit ook minder doordringend worden.

Tijdens een diner wordt kleine Charlotte met een verzorgster (mevrouw Gardner) binnen gebracht. Het is bekend dat dit gebeurde op 8 mei 1780; de film heeft dus een sprong van zes jaar huwelijk gemaakt zonder daar melding van te geven. William stelt Georgiana aan Charlotte voor en zegt dat ze bij hen zal verblijven. Georgiana vraagt 'Why?' op een zachte toon, terwijl ze haar hoofd schuin houdt. Het lijkt alsof de filmmakers hier willen laten zien dat het absurd is dat William in zijn eentje besluit dat het meisje bij het stel komt wonen. Het was in de achttiende eeuw echter volkomen normaal dat de man des huizes de beslissingen maakte. De scène wordt extra dramatisch omdat Georgiana op dat moment hoogzwanger is. In werkelijkheid beviel Georgiana van haar eerste kind in 1783. Het lijkt erop alsof de problemen rondom het niet zwanger worden, worden genegeerd. Georgiana ontvangt Charlotte in de film niet hartelijk, maar destijds hield ze onmiddellijk erg veel van haar.

Zes jaar later – zo verschijnt de tekst in beeld – rijdt Georgiana met drie dochters in een koets: Charlotte, Harryo en Little G. Een grappig detail is dat de meisjes tijdens de rit ieder speelkaarten vasthouden; wellicht geeft hun moeder haar gokverslaving aan haar kinderen door. William zit overigens in zijn eigen koets met zijn twee honden, de enige interesse die hij in zijn echte leven ook had. Het gezin reist naar Bath. In werkelijkheid zou deze scène zich in 1789 moeten afspelen; dat is namelijk het jaar waarin Georgiana's oudste dochter zes jaar oud is. Het is echter onmogelijk dat de film zich in dit jaar afspeelt, omdat het gezin in de

⁴² A. Foreman, *Georgiana*, 20, maar ook: *The Earl of Bessborough, Georgiana*, 12.

film tijdens dit bezoek aan Bath Elizabeth leert kennen, en in werkelijkheid vond dit plaats in 1782. In 1782 waren Georgiana en William om vruchtbaarheidsredenen in Bath, waar in de film geen reden voor is aangezien Georgiana al twee dochters op de wereld heeft gezet. Het lijkt erop alsof de filmmakers de kijker willen doen geloven dat het verhaal zich op dat moment in 1782 afspeelt, maar wél in het bijzijn van drie dochters (bastaarddochter Charlotte meegerekend).

In Londen bezoeken William, Georgiana en Elizabeth samen een theatervoorstelling. In de film is te zien hoe er een stuk wordt opgevoerd over een vrouw die spijt heeft getrouwd te zijn met een vijftigjarige man, die geen andere vrouw kon krijgen. Door de blikken tussen Georgiana, Fox en andere bekenden over en weer lijkt het erop alsof het theaterstuk over Georgiana en William gaat. In haar echte leven werd Georgiana ook wel eens belachelijk gemaakt door middel van een theatervoorstelling, maar zij reageerde hier goed op door er hard om te lachen. Het lijkt echter onmogelijk dat het stuk écht over het leven van William en Georgiana gaat, want op dat moment was William niet vijftig jaar, maar vijfendertig jaar oud. De filmmakers hebben er echter wel voor gekozen om William er in de film zoals een man van ongeveer vijftig uit te laten zien, misschien om het leeftijdsverschil (van negen jaar) nog meer te benadrukken en het lot van Georgiana te verergeren. Wanneer deze beredenering ter hand wordt genomen, is het wél mogelijk dat het theaterstuk over William en Georgiana gaat. Vanuit de loge waarin het drietal zit, die Georgiana in Londen voor zichzelf had en haar maandelijks veel geld koste, ziet Georgiana voor het eerst Charles Grey. Hoewel de affaire tussen Georgiana en Charles pas begon in 1787, en de film zich op dit moment afspeelt in 1782 of misschien 1783, hadden de twee elkaar wel eens eerder in de Whig-kringen ontmoet. In een gesprek met Sheridan na afloop van de voorstelling blijkt overigens dat het daadwerkelijk over het huwelijk van Georgiana en William ging. De opmerking die Elizabeth maakt, namelijk dat de hertog van Devonshire de enige is die niet van zijn vrouw houdt, was in de achttiende eeuw een ook vaak gemaakte opmerking. In een intiem gesprek met Elizabeth later op de avond wordt Georgiana ervan overtuigd dat Charles Grey verliefd op haar is.

Na een fijne campagnedag met Charles Grey wordt Georgiana's geluk verstoord op het moment dat zij na een hectische dag thuis komt. Ze betrapt William en Elizabeth erop seks te hebben. Georgiana is woedend. Als reactie stelt William: "I've always known what I've

expected from this marriage, and what I am prepared to give. As a husband I have fulfilled my obligations, but as a wife you have not.” Dit wordt gezegd met dramatische muziek en in een donkere omgeving, op een manier waardoor het lijkt alsof dat wat hij zegt belachelijk is en Georgiana in diskrediet brengt. Hoe pijnlijk ook, het was wel de waarheid: in de achttiende eeuw hoorde een man van adel zijn vrouw te verzorgen en een vrouw haar man een zoon te schenken. Hij had al haar gokschulden afbetaald en haar alles gegeven wat ze nodig had. Er was echter nog geen zoon op komst. In de film ziet Georgiana Elizabeth na het betrappen van haar en haar man het liefst vertrekken, maar dit gebeurt niet. Zoals destijds ook het geval was, vraagt ze haar moeder om advies. Lady Spencer stelt voor terug naar Devonshire House te gaan en William zo snel mogelijk van een zoon te voorzien, om hem te laten beseffen van wie hij houdt. In het echte leven ging het niet om liefde, dus deze opmerking is wellicht irrelevant. Bij terugkomst probeert Elizabeth Georgiana uit te leggen waarom ze seks heeft gehad met William. Als reden geeft ze op die manier haar zoons terug te krijgen van haar man; dat zou William voor haar kunnen regelen. Dit is in de film ook te zien: kort daarna arriveren de drie (!) kinderen bij Devonshire House. Dit is in werkelijkheid nooit gebeurd. William heeft destijds wel een maandelijkse bijdrage in de vorm van geld gegeven aan een van de twee zoons, maar Elizabeth heeft haar kinderen tot de dood van meneer Foster nooit bij zich mogen houden. De reden zoals die in de film genoemd wordt, was dus niet van toepassing op het echte leven. Elizabeth had een affaire met William zonder echte reden, en Georgiana had er destijds vrede mee. Dit verschil tussen film en realiteit is erg groot: de mate van acceptatie van de liefde tussen haar man en beste vriendin zorgt in de film voor extra spanning en drama, terwijl Georgiana in de achttiende eeuw juist degene was die de band tussen William en Elizabeth probeerde te versterken – dit zorgde toen voor stabiliteit in hun driehoeksverhouding.

Georgiana ontmoet Grey op een afgelegen plek. Ze vertelt dat ze is opgegroeid met de intentie iedereen te behagen. In de biografie wordt hier veel nadruk op gelegd: het woord ‘nee’ was voor Georgiana moeilijk uit te spreken tot ze de leeftijd van veertig jaar passeerde. Grey merkt in de film op dat ze dit deed om mensen van haar te laten houden: haar familie, haar vrienden, het publiek. Dit had wellicht ook de echte reden kunnen zijn. Er volgt een heftige scène: bij terugkomst in Devonshire House (wat overigens nog steeds is opgenomen in het nog bestaande Chatsworth) wil Georgiana een deal maken; Georgiana zal haar man en

Elizabeth haar zegen geven, als William haar gevoelens voor Charles Grey accepteert. Het opmerkelijke is dat Georgiana in werkelijkheid nooit een probleem heeft gemaakt van de affaire. Zelfs toen ze hoorde over de zwangerschap van Bess had ze geen moeite met de situatie. In de film wordt Georgiana echter diep ongelukkig door de liefde tussen William en Elizabeth – voor zover er liefde is. De filmmakers hebben in het midden gelaten of er sprake was van gevoel van liefde, en dit hebben zij goed gedaan, omdat het niet zeker is of William echt van Elizabeth hield. Elizabeth lijkt wel van William te hebben gehouden, maar haar drang naar geld, status en zekerheid waren toch altijd de grootste drijfveren van haar daden. William vindt het voorstel dat Georgiana maakt belachelijk en wordt kwaad. Wanneer Georgiana weg loopt volgt hij haar naar haar slaapkamer. Daar forceert hij haar op bed en penetreert haar. Haar gegil is door het hele gebouw te horen. De doordringende muziek zorgt ervoor dat William als een monster wordt afgeschilderd. Na het voorval ligt Georgiana verstijfd op bed. William zegt: “Give me a son. Untill then, stay here, and do as I say.” Dit was eigenlijk overbodig om te zeggen, omdat Georgiana destijds wist wat er van haar verwacht werd. In de tegenwoordige tijd lijkt dat wat William zegt, erg wreed. Als William de kamer uit loopt is te zien hoe kwaad Georgiana is. Het is echter niet duidelijk of Georgiana destijds ook zo baalde van de situatie, of dat ze het voor lief nam omdat het toen eenmaal de standaard was. In de film wordt Georgiana’s verdriet wel laten zien.

Eindelijk – Georgiana bevalt van een zoon. Hartington werd pas in 1790 geboren, dus de sprong naar dat moment is niet zichtbaar in beeld gebracht. Ze wordt beloond met een som geld. William zegt dan dat hij er net zoals haar, van walgt. Georgiana kijkt hem aan alsof ze hem niet gelooft. Er volgt een liefdesscène tussen Georgiana en Grey. De ruimte is vol met brandende kaarsen en er speelt mooie muziek. In tegenstelling tot de scènes waarin Georgiana onderop ligt tijdens seks met William, zit Georgiana in deze liefdesscène bovenop Grey en bepaalt zij voor de verandering eens wat er gebeurt.

Georgiana kondigt haar man aan dat ze graag naar Bath wil voor een zogenaamde kuur. In werkelijkheid kwam Georgiana er in Bath achter dat zij zwanger was van Grey. In de film gebruikt ze haar verblijf in Bath, waar de hertog niet bij is, om samen te kunnen zijn met Grey. Het is bekend dat Grey haar ook kwam opzoeken in Bath, totdat Lady Spencer het Georgiana verbood hem daar te zien, omdat het volk iets van hun relatie zou kunnen merken. Als Georgiana en Grey in bed liggen bekijken ze samen spotprenten die ook

daadwerkelijk in de kranten zijn verschenen. In Bath krijgt Georgiana onaangekondigd bezoek van haar moeder en William. Lady Spencer is op dat moment gehuld in zwarte rouwkleren. Het is onduidelijk om wie zij rouwt; haar echtgenoot is in werkelijkheid al in 1783 overleden. Samen eisen ze van Georgiana dat Grey vertrekt. Dit eisen heeft ook echt plaatsgevonden, al deden ze dit ieder apart, en zocht William zijn vrouw pas op na het bericht over haar zwangerschap. Georgiana reageert hier op door de stellen dat iedereen een geliefde heeft, en geeft als voorbeeld dat Bess de maîtresse van William is. Ze zegt dat Grey van haar houdt. Lady Spencer reageert daar op door te zeggen dat William ook van haar houdt. Georgiana gelooft daar niks van en vraagt haar echtgenoot hoe hij van haar kan houden. Hierop zegt hij: "In the way I understand love." Dit is een mooie uitspraak die waarschijnlijk op de waarheid berust. Hierna legt William Georgiana een ultimatum op: als ze Grey blijft zien zal Grey overal in Engeland geweerd worden en zal zijn droom om minister-president te worden (wat hij van 1830 tot 1834 was) niet uitkomen. Maar belangrijker: ze zou haar kinderen niet meer zien. Eigenlijk kreeg Georgiana dit ultimatum pas na het bekend worden van haar zwangerschap opgelegd, maar blijkbaar vonden de filmmakers een vroege dramatische draai aan het verhaal op zijn plaats. Georgiana vertelt William dat ze kiest voor Grey, maar al snel reist ze terug naar Londen om bij haar kinderen te zijn. Opvallend detail: de film speelt zich nu in 1790 of 1791 af, maar Georgiana's dochters worden nog steeds gespeeld door dezelfde meisjes als aan het begin van de film en lijken niet ouder te zijn geworden. In Londen zit Georgiana met William en Elizabeth aan tafel voor een diner als Grey het huis is binnengedrongen. Hij schreeuwt enorm hard waardoor Georgiana hem kan horen terwijl ze aan tafel zit. De rustige vioolmuziek die te horen is aan tafel staat lijnrecht tegenover het geschreeuw dat afkomstig is uit de hal. Georgiana excuseert zichzelf en loopt naar Grey die wordt vastgehouden door de wachters. Ze gedraagt zich koel maar vertelt dat haar liefdesgevoelens voor hem onveranderd zijn gebleven. Grey probeert Georgiana over te halen toch met hem mee te komen, maar Georgiana blijft bij haar standpunt om bij haar kinderen te blijven en loopt terug naar het diner. Grey wordt het huis uit gezet. Het is een erg emotionele scène, ondanks het koele uiterlijk van Georgiana. Ze heeft namelijk eindelijk haar ware liefde gevonden, maar het wordt haar niet toegestaan haar liefde te zien. Ze noemt zich een gevangene in haar eigen huis. De manier waarop ze rustig terugloopt naar de tafel en het diner voortzet met William en Elizabeth (met wie Georgiana in de achttiende eeuw zeer goed bevriend was, maar wie zij in de film niet al te aardig lijkt te vinden), laat dit

gevangenschap zien. Georgiana doet namelijk wat er van haar verwacht wordt, maar beleeft er geen enkel plezier aan. Nog steeds speelt de kalme vioolmuziek op de achtergrond. William probeert het gesprek op een luchtige manier op gang te brengen en vraagt hoe Georgiana de duif vindt smaken. Als reactie hierop vertelt ze dat ze zwanger is van Grey. In een nieuwe, regenachtige scène wordt Georgiana door Elizabeth duidelijk gemaakt dat William haar wegstuurt naar het platteland om daar te bevallen van haar kind. Dit lijkt heel cru, maar dit was het geval bij al haar kinderen, en niet alleen bij dit voor de hertog ongewenste kind. In de film is dit het eerste moment waarop Georgiana blij is met Elizabeth als vriendin, omdat zij er voor kiest met Georgiana mee te gaan naar het platteland. In werkelijkheid stond Elizabeth al voor lange tijd aan haar zijde. Na de geboorte van het meisje Eliza brengt Georgiana haar zelf naar de ontmoetingsplek met Grey's vader. Dit werd destijds door iemand anders gedaan, zodat het moeilijke moment van afscheid nemen, Georgiana werd bespaard. In de film echter, brengt Georgiana het meisje zelf weg. Logischerwijs kost het Georgiana erg veel moeite de baby af te staan. Op het moment dat de koets met de baby weg rijdt stort Georgiana in in de armen van Elizabeth. Er klinkt harde, emotionele muziek. Het weer is donker en er staat een gure wind. Het is duidelijk dat Georgiana diep ongelukkig is.

In de laatste scène is Georgiana terug in Devonshire House in Londen. William weet zich geen houding te geven. Uiteindelijk gaat hij naast Georgiana op een bankje zitten. Al wiebelend zegt William na een keer kuchen: "I'm not particularly adapt at expressing myself, when it comes to matters of a more personal nature. But I shall try. Over the years, I acted in ways that you have judged to be harsh. Well, I do not wish you to undergo any further suffering. In fact, I would like our lives to find a calm normality." Vervolgens vertelt William over een feestje dat een vriendin georganiseerd heeft, en dat hij daar graag samen met Georgiana naartoe zou willen om te laten zien dat ze eensgezind zijn. Georgiana vraagt wie er aanwezig is, en William antwoordt met "iedereen". Dit betekent dat Georgiana Grey te zien zal krijgen. Toch reageert ze met: "As you wish." Na haar twee jaar durende afwezigheid in met name Frankrijk en Italië na de geboorte van Eliza, waarvan overigens in de film niets te zien is geweest, had Georgiana zich voorgenomen haar man meer te behagen. Wellicht dat haar reactie om deze reden werd uitgesproken. William is blijkbaar dankbaar voor deze reactie, want hij legt zijn hand op haar hand. Met moeite legt Georgiana haar andere hand

bovenop zijn hand. Al snel haalt ze haar hand weer van zijn hand af, en hij trekt zijn hand vervolgens ook terug. Dit is het enige moment in de film dat het echtpaar enige affectie naar elkaar toont, en aan de gezichten is te zien dat het aanraken van elkaars handen niet zonder inspanning is. William staat op en loopt naar het raam. Hij kijkt hoe buiten de kinderen spelen. Dan kijkt hij naar Georgiana en zegt: "How wonderful to be that free." William glimlacht, en loopt weg. Georgiana kijkt verdrietig voor zich uit en zucht diep. Op het feest ziet Georgiana Grey. Hij vraagt hoe haar 'vakantie' was. Ze vertelt dat ze de winter in Zwitserland spendeerde, en de zomer in Nice. Dit is op de waarheid berust. Grey vertelt over zijn verloving met Lady Ponsonby, en over zijn 'nichtje' Eliza. Hij stelt voor dat Georgiana haar binnenkort komt bezoeken. Georgiana lijkt erg moeite te hebben met het gesprek.

Terwijl Georgiana en Elizabeth met blije gezichten in de tuinen rennen met hun kinderen, eindigt de film met een paar afsluitende statements: "Georgiana re-entered society and continued to be one of the most celebrated and influential women of her day. Charles Grey became Prime Minister. Georgiana, Bess and the Duke lived together until Georgiana's death. With Georgiana's blessing, Bess went on to marry the Duke and become the next Duchess of Devonshire. Georgiana frequently visited Eliza in secret. Eliza named her daughter Georgiana."

2. Vriendschap en lesbische liefde

In het eerste gesprek tussen Georgiana en Elizabeth geeft Georgiana aan in Bath te verblijven voor de jicht waar William aan zou lijden. Deze ziekte steekt hem in het echt pas later de kop op. Elizabeth vraagt zonder schaamte of het echtpaar niet om vruchtbaarheidsredenen in Bath is, en specifiek om een zoon te verwekken. Dit is natuurlijk altijd een grote wens geweest. Elizabeth geeft aan mannelijke aandacht te ontlopen. Ook zegt ze dat haar man met zijn maîtresse in Bournemouth is. William verstoort het gesprek met de korte zin "Home, Georgiana", wat kortaf of misschien wel kattig over had moeten komen volgens de filmmakers. Welke reden de filmmakers hadden om Elizabeth in de film drie zonen te geven, in plaats van de twee zonen die ze had, is een raadsel. Het is waar dat Elizabeth in haar latere leven nóg een zoon kreeg (en toen dus wel totaal drie zonen had), maar op het moment van het gesprek waarin zij in de film vertelt dat ze drie zonen heeft, is dit onjuiste informatie. Het is mogelijk dat Elizabeth met een extra zoon nóg vruchtbaarder

lijkt, en daardoor ook op dat vlak Georgiana verslaat. Het maakt de film smeugig. In dezelfde minuut van de film wordt er ingegaan op het bronwater dat Georgiana drinkt in de hoop sneller een zoon te baren. Georgiana vertelt dat ze weet dat ze in staat is om een zoon te verwekken, omdat ze al eens eerder twee zonen had gekregen, al was het in de vorm van een miskraam. In de biografieën wordt er geschreven over de verschillende miskramen, maar over het geslacht van de overleden baby's wordt niet gerept. Het is dus mogelijk dat de film het geslacht van de doodgeboren kinderen zelf heeft ingevuld.

Wanneer het seizoen in Bath voorbij is vraagt Georgiana haar man om Elizabeth met hen mee te nemen naar Londen. Hij reageert hier positief op. Tijdens een rondleiding in Devonshire House in Londen, vertelt Georgiana over hoe mooi hun andere huizen zijn, maar dat ze zich in het huis in Londen het meest op haar gemak voelt. Deze informatie komt overeen met een brief die Georgiana schreef aan haar moeder: "I do think there is nothing in beauty that equals Chatsworth," schreef ze verdrietig, "tho' I like a number of places better. I believe if I had a son I should like it best of all; but there is something in its not being my children's that makes me fancy it is not mine."⁴³ De scène met de rondleiding is overigens opgenomen in Chatsworth. Devonshire House in Londen is in de jaren twintig van de vorige eeuw afgebroken, toen er een luxe appartementencomplex werd gebouwd.⁴⁴ Eenmaal terug in Londen spelen Georgiana en Elizabeth een filmscène met een dubbele lading. Op de achtergrond brandt kaarslicht, de dames hebben slechts nachtkleding aan en Elizabeth raakt Georgiana op een liefdevolle manier aan. Elizabeth probeert Georgiana te laten zien dat mensen ook kunnen vrijen voor hun eigen plezier, en niet alleen om kinderen te verwekken. Er wordt in deze scène niet expliciet laten zien dat Georgiana en Elizabeth elkaar op een romantische manier liefhebben, maar wel dat de mogelijkheid er was dat zij op die manier van elkaar hielden. Het is onzeker of Georgiana en Elizabeth een romantische relatie hebben gehad, en op deze manier kan de kijker als het ware zijn eigen conclusie trekken over de vraag of dit wel of niet het geval is geweest. Er zijn overigens een paar inhoudelijke fouten in de scène te ontdekken. Georgiana lijkt in de film namelijk niet te weten dat seks ook leuk kan zijn, maar op het moment dat haar relatie met Grey begon, had zij verschillende affaires achter de rug en kan het haast niet anders dan dat zij dat wel wist. Daarbij moet wel de

⁴³ Chatsworth 902: GD to LS, 15 september 1788.

⁴⁴ C.S. Sykes, *Private palaces* (Londen 1985), 320.

kanttekening worden gemaakt dat de filmmakers er voor hebben gekozen een aantal gebeurtenissen in de tijd te verschuiven (de film speelt zich nog steeds af in 1782 of 1783), en misschien wist Georgiana op dat moment inderdaad nog niet af van echte liefde.

3. De politiek

In het eerste gesprek in de film tussen Georgiana en Charles Fox lijken zij niet goed overweg te kunnen, terwijl Fox in het echte leven meteen een diepe indruk op Georgiana maakte. The Whig Party staat voor meer vrijheid, maar in de film is Georgiana het niet eens met de gematigde vorm van vrijheid die The Whig Party probeert na te streven. Georgiana zou totale vrijheid willen, dus stemgerechtigheid voor álle mensen, en niet voor een iets grotere groep mannen dan op dat moment het geval is. Het is de vraag of dit echt haar mening was, aangezien stemgerechtigheid voor álle mensen in die tijd geen optie was. Georgiana zegt trouwens ook, dat ze zulke preken zoals die zojuist door Fox gehouden werd, niet begrijpt. Later zou ze zelf zulke preken houden. Na deze preek verlaat William zomaar zijn gasten. Hieruit blijkt hoe hij geen interesse heeft in de partij waarvan hij de gastheer is.

Charles Grey en Georgiana werken samen in de verkiezingstijd. Georgiana zorgt met haar aanwezigheid voor een grotere publieksopkomst. Dit is richting de verkiezingsstrijd van 1784 ook op deze manier gebeurd, alleen wordt in de film Charles Fox achterwege gelaten, voor wie Georgiana eigenlijk aandacht trok. Dat Georgiana en Grey in de film samenwerken voor de politiek geeft hen de gelegenheid hun gevoelens naar elkaar te uiten wanneer ze alleen zijn. Op het moment dat Fox de verkiezingen wint – de film moet zich dan afspelen in 1784 – is aan Georgiana's gezicht te zien, en aan de achtergrondmuziek te horen, dat zij met haar hoofd niet alleen bij de verkiezingen is.

De volgende foto is genomen van een scène waarin Georgiana en Charles Grey in bed liggen te kletsen over de manier waarop Georgiana wordt besproken en afgebeeld in kranten. De afbeelding is er een die daadwerkelijk in omloop is geweest, en beeldt Georgiana uit die in ruil voor seks stemmen zou vergaren. Dit was overigens een roddel.



4. De mondaine wereld, het gokken en de mode

Op de huwelijksnacht wordt de eerste mode-gerelateerde opmerking gemaakt. William vraagt zich af waarom vrouwen altijd gehuld zijn in ingewikkelde kostuums. Georgiana denkt dat vrouwen zich alleen door middel van jurken en hoeden kunnen uitdrukken. In haar leven hield ze zich dan ook erg veel bezig met mode.

Tijdens een feestje worden twee karikaturisten in beeld gebracht. Omdat er veel over Georgiana werd geschreven in kranten, en er daarbij dikwijls gebruikt werd gemaakt van spotprenten, is het mogelijk dat karikaturisten ook daadwerkelijk op feestjes aanwezig waren. Georgiana wilde immers laten zien met wat voor een nieuwe ontwikkelingen in de mode ze op de proppen kwam. In deze scène wordt nadruk gelegd op het gokken van de hertogin. Hier wint Georgiana echter constant, terwijl ze in werkelijkheid vrijwel altijd in de schulden zat. Aan de goktafel beginnen de weeën.

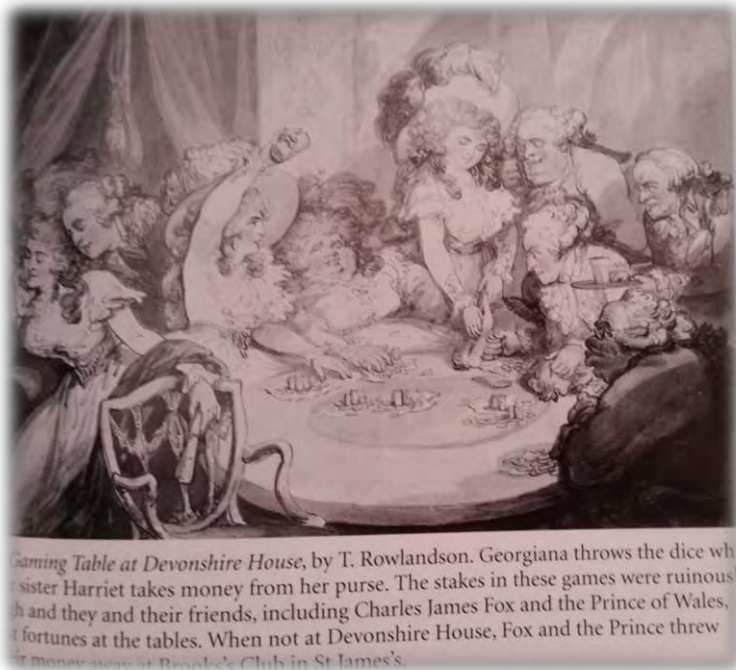
Tijdens het bezoek aan Bath van (waarschijnlijk) 1782 wordt Georgiana geïntroduceerd op een feest met de volgende quote: "When she arrives, all eyes are upon her. When absent, she is the subject of universal conversation. And what we see her wearing tonight, I look forward too seeing the rest of you wearing tomorrow." Deze quote is bijna letterlijk uitgeschreven door de gepensioneerde Franse diplomaat Louis Dutens, in zijn memoir over

de Engelse maatschappij van de jaren 1780 en 1790.⁴⁵ Georgiana laat in de film tijdens dit feest haar bekende hoge kapsel met enorme veren zien. Het is mogelijk dat dit kapsel jarenlang in de mode bleef, maar eigenlijk werd dit kapsel reeds in 1776, na slechts twee jaar huwelijk, geïntroduceerd. In een volgende scène is Georgiana dronken op een feest in Devonshire House. In het echte leven was Georgiana vrijwel elke dag dronken, en of dit samenhang met haar verdriet is niet met zekerheid te zeggen. Georgiana is opgevoed door ouders die veel gokten en dronken, net als vele anderen in haar kennissenkring. Het lijkt er dus op dat de filmmakers er voor hebben gekozen het een (het niet krijgen van een zoon) met het ander (het drankprobleem) met elkaar te verbinden om een dramatischer verhaal te krijgen. Aan de andere kant laat de scène ook een gebeurtenis die daadwerkelijk is voorgevallen zien: de pruik van Georgiana vat vlam.

Tijdens een potje kaarten – hoe kan het ook anders – met bastaarddochter Charlotte (die overigens tot de Franse Revolutie altijd in Frankrijk heeft gewoond) komt Grey op een paard aan galopperen. Opvallend detail is dat Georgiana vraagt naar de situatie in Frankrijk, waar Grey vandaan komt, en dat hij zegt dat de revolutie nog niet is uitgebroken (en dat terwijl zoon Hartington pas in 1790 geboren werd). Er klopt dus iets niet aan de chronologische volgorde. Hij verblijft blijkbaar in Chatsworth, want tijdens een gokavond zit ook hij aan tafel. De filmmakers hebben geprobeerd deze scène zo realistisch mogelijk weer te geven. Hieronder is te zien hoe een prent uit de achttiende eeuw (zie volgende bladzijde) in beeld is gebracht.



⁴⁵ L. Dutens, *Memoires of a traveller in retirement* (Londen 1806), IV, 209.



De filmmakers brengen het drankprobleem van Georgiana op slechts enkele momenten in de film naar voren. Zo wordt tijdens een ontbijt of lunch met enkel William en Elizabeth gewezen op een leeg glas dat bijgevuld moet worden door een lakei, en tijdens een feest wisselt Georgiana haar lege glas in voor een vol glas. Hierna volgt echter de scène met de

pruik die in vuur en vlam staat, dus blijktbaar was Georgiana meer dan alleen aangeschoten.

5. Analyse

Het leven van Georgiana gaat volgens de film *The Duchess* (2008) niet over spreekwoordelijke rozen. Wanneer gekeken wordt naar literatuur over het leven van vrouwen in de achttiende eeuw, lijkt het leven van Georgiana geen uitzondering te zijn. In de film wordt Georgiana, als vrouw van adel, door haar moeder gedwongen het huwelijksbootje in te stappen met een man van gegoede komaf, zonder de aanwezigheid van enkele vorm van liefde. Het was gebruikelijk dat, zo lang door ouders het grootste criterium van een succesvol huwelijk werd uitgedrukt in termen van geld, eigendom en stand, dochters behandeld bleven worden als waardevol handelswaar.⁴⁶ Eenmaal in handen van een echtgenoot, hadden vrouwen bepaalde rechten maar vooral plichten, waaronder het 'produceren' van kinderen – het liefst zoons. Vooral bij families van adel was een mannelijke voortzetting van de familielijn van essentieel belang.⁴⁷ Tot het moment van het leveren van een mannelijke opvolger, werd van de vrouw een groot aanpassingsvermogen verwacht, die in een aantal gevallen te maken hadden met seksuele dominantie van de man. In huis – overall, overigens – was de man de baas over de vrouw; de vrouw moest zich schikken naar

⁴⁶ B. Hill, *Eighteenth-century women: an anthology* (Londen 1984), 69-70.

⁴⁷ L. Stone, *The family, sex and marriage in England, 1500-1800* (Londen 1977), 270-274.

de wensen van de man. Ook op het vlak van geslachtsgemeenschap.⁴⁸ Het was in de achttiende eeuw het geval, dat ongehuwde vrouwen zich ook dikwijls moesten overgeven aan de seksuele driften van een willekeurige man.⁴⁹ Ook op het vlak van het nemen van (on)belangrijke beslissingen, was het de man die het voortouw nam. Afhankelijk van de kwaliteit van de relatie met zijn vrouw, luisterde de man naar advies dat hij kreeg van haar.

De film *The Duchess* laat het leven van Georgiana echter lijken op een uitzondering – zo wordt ook gesteld in de ondertitel van de filmposter: “based on the incredible true story”.⁵⁰ Het is zo dat kostuumdrama’s, zoals de term ‘drama’ al aangeeft, het in zich hebben het verhaal aan te dikken of te wijzingen naar gelang de regisseur dat wenst. De regisseur probeert in te schatten op welke manier zijn film het publiek het beste aanspreekt. Het publiek dat kijkt naar kostuumdrama’s, is niet één type publiek. De kijkers zijn zowel liefhebbers van commerciële- als van zogenaamde arthousefilms, die vanuit cultureel als wel vanuit politiek oogpunt naar de kostuumdrama’s kijken.⁵¹ Sinds het bestaan van megabioscopen in de laatste tientallen jaren, proberen producenten uit Hollywood en theatereigenaren zowel een mannelijk als vrouwelijk publiek aan te trekken; zowel actie- als romantiekfans. Toch blijven filmmakers zich met name richten op vrouwen die hun mannen, vriendinnen, dochters en anderen meenemen naar de bioscoop. Ook wordt gesteld dat het filmpubliek vergrijst, en dat dit vergrijste publiek smaakvolle films verwacht.⁵² In het geval van het verfilmen van 19^e-eeuwse romans wordt er onderscheid gemaakt tussen de rode lijnen die van belang zijn om het verhaal staande te houden, en details die aangepast kunnen (en misschien móeten) worden. De filmmaker die het geschreven werk op een trouwe manier wil verfilmen, moet de rode lijnen van het verhaal aanhouden. Maar, getrouwheid is slechts één manier – en vaak de minst spannende manier – om brieven, dagboeken of fictie te verfilmen. Kostuumdrama’s zijn in het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk in de jaren ’80

⁴⁸ S. Groag Bell & K.M. Offen, *Women, the family and freedom. The debate in documents. Volume I, 1750-1880* (Stanford 1983), 24-29.

⁴⁹ A. Clark, *Women’s silence, men’s violence. Sexual assault in England 1770-1845* (Londen 1987), 3.

⁵⁰ http://trailers.apple.com/trailers/paramount_vantage/theduchess/ (geraadpleegd op 07-06-2015)

⁵¹ C. Monk, *Heritage film audiences. Period films and contemporary audiences in the UK* (Edinburgh 2011), 167.

⁵² D. Sadoff, *Victorian vogue. British novels on screen* (Minneapolis 2010), 249.

opgekomen.⁵³ Tijdens de jaren '90, maar ook in *The Duchess* uit 2008, kwamen onderwerpen als huwelijk, verleiding, verlating en verraad vaak aan bod in kostuumdrama's. Om met name vrouwen naar de bioscoop te lokken, worden in films heteroseksuele stellen aan beproevingen onderworpen, voordat het stel samen gelukkig wordt. Soms mogen ook kenmerken die typisch zijn voor de desbetreffende tijd genegeerd worden.⁵⁴ Julianne Pidduck, schrijfster van een werk specifiek over kostuumdrama's, is het hier mee eens. Ze stelt dat zij de term kostuumdrama twee zaken belicht: enerzijds zegt 'kostuum' iets over de maskerade of constructie door het gebruik van kleding, anderzijds staat 'drama' voor het spannende, buitensporige, parabolische verhaal dat afgeleid is van de realiteit.⁵⁵ Ook stelt Pidduck dat men er van uit gaat dat kostuumdrama's met name voor de vrouwelijke doelgroep zijn geproduceerd. Om die reden vertellen kostuumdrama's een verhaal uit het verleden, maar door een hedendaags venster, zodat het verhaal aantrekkelijk is om te bekijken voor een (vrouwelijk) publiek van vandaag de dag.

Biografe Amanda Foreman wordt in de *making of* van de film veel aan het wordt gelaten; ze leest delen van brieven van Georgiana voor terwijl beeldmateriaal uit de film wordt laten zien. Het lijkt erop dat Dibb er naar streeft de film zo veel mogelijk waarheidsgetrouw te laten zijn. Opvallend is dat bij het voorbeeld waarbij biografe Amanda Foreman vertelt over de brief van Georgiana aan haar moeder, waarin zij schrijft dat ze tegen niemand 'nee' kan zeggen, ook als ze weet dat er misbruik van haar gemaakt wordt, beelden worden laten zien waarin het meisje Charlotte de eetkamer wordt binnen geleid om voorgesteld te worden aan Georgiana en wanneer William vertelt dat het meisje bij hen komt wonen. De keus om dit beeldmateriaal te laten zien bij deze brief geeft aan dat de makers van de film, of in ieder geval de makers van de *making of*, het vreemd vinden dat Georgiana het intrekken van de dochter van haar man zomaar laat gebeuren. En dat terwijl het volkomen normaal was dat in de achttiende eeuw de besluiten door de heer des huizes werden gemaakt. Ook kwam het dikwijls voor dat vrouwen kinderen van hun echtgenoot in huis namen en opvoedden. Toch is dit fragment te verwaarlozen ten aanzien van de oprechtheid die de *making of* uitstraalt.

⁵³ B. Schaff, 'Still lifes – *Tableaux vivants*: art in British heritage films', in: E. Voigts-Virchow (ed.), *Janespotting and beyond. British heritage retrovisions since the mid1990's* (Tübingen 2004), 125.

⁵⁴ D. Sadoff, *Victorian vogue. British novels on screen* (Minneapolis 2010), 48-49.

⁵⁵ J. Pidduck, *Costume film*, 4.

Aan de hand van de brieven van Georgiana, en van beelden uit de film, wordt haar personage aan de kijker duidelijk gemaakt. De biografie en Gabrielle Lana (de producent) vertellen over hoe de problemen van Georgiana (het gokken en het alcohol- en drugsmisbruik als gevolg van haar beroemdheid – over dit laatste wordt echter niets in de brieven geschreven, wellicht omdat dit als ongeschikte informatie werd geacht om op te schrijven) eigenlijk zeer hedendaagse problemen zijn. In Foreman's biografie wordt juist niet de nadruk gelegd op deze parallel, dus wellicht is dit een opmerking die bedacht is om kijkerspubliek aan te trekken. De problemen van Georgiana zou volgens een van de makers tijdloos zijn. Toch vertelt Amanda Foreman: "When Gabriella and I first started talking about making Georgiana, the film, one of the things we both agreed upon was that there would be a dramatic truth; an emotional authenticity. And that's what I believe this film has, a passion and extraordinary story of the woman that we know as Georgiana, duchess of Devonshire." Regisseur Saul Dibb is het hier mee eens. In de *making of* stelt hij: "It can be quite hard to make people engage with a very wealthy young woman from the English upper classes two hundred years ago. That's a challenge. In a sense that was the main challenge. The main challenge of the film is how you make an audience kind of let go of these preconceptions they may have of people like that, and allow them to begin to identify with a life that they might think is so ugly different from their own, and then also empathize with the problems that that person faces and what they do to try and escape from them." Een van de hoofdrolspelers, Ralph Fiennes, vertelt over het personage dat hij vertolkt (William): "There is written on the page he is an emotionally constipated, rather cold, unemotional and quite cruel man who sees the error of his way. He was a man of his time, some of the values are absolutely right. We have to understand these values, and not pre-judge them." Producent Gabrielle Lana vertelt over Fiennes, dat hij eigenlijk niet nog een *period drama* wilde doen. Fiennes zegt dat hij alleen aan de film meewerkte, nadat zijn personage minder 'simpel' werd gemaakt. William was niet zozeer een slechte man; hij was een man van zijn tijd. Ralph Fiennes zegt: "The more we can subvert the audience's expectations about him, the better." Saul Dibb meent in de *making of* zo veel mogelijk originele details te willen laten zien. Dibb is erg blij met de mogelijkheid die hij heeft gehad, om te filmen op authentieke locaties, zoals huize Chatsworth. Zelfs een toneelstuk zoals Georgiana die zag in de achttiende eeuw, wordt nagespeeld in de film. Hoofdrolspeelster Keira Knightley vergelijkt het politieke leven van Georgiana met dat van een ster van nu.

In de *making of* wordt in ruim veertig minuten het leven van Georgiana zeer gedetailleerd uiteengezet. Mensen in Georgiana's leven worden specifiek toegelicht. Op geen enkel moment probeert de regisseur of producent de kijker ervan te attenderen dat hun creatie een film is die niet volledig op de waarheid berust is. Het doel van de film is om het leven van Georgiana en de tijd waarin zij leefde zo juist mogelijk over te brengen, maar tegelijkertijd stelt regisseur Saul Dibb als voornaamste doel het kijkerspubliek zich te laten identificeren met Georgiana en andere mensen van de achttiende-eeuwse aristocratie. De *making of* gaat niet in op hoe de makers deze twee punten denken samen te laten gaan. Wellicht hoopt de regisseur zijn doel te behalen door de kijker een oprecht inkijkje te geven in het leven van Georgiana, zoals dit in haar brieven naar voren kwam. Zaken om extra publiek te trekken, zoals het overmatig dramatiseren van het levensverhaal van Georgiana, lijken achterwege gelaten. Toch laat met name de verhouding tussen de inhoud van de verschillende thema's (familie- en liefdesleven, vriendschap en lesbische liefde, de politiek, de mondaine wereld, het gokken en de mode) erg goed zien dat de filmmakers de nadruk hebben gelegd op het liefdesleven van Georgiana. Bijna alle scènes behelzen dramatische opvoeringen waarin naar voren komt hoe ongelukkig Georgiana is op het gebied van de liefde. Waar in de biografieën de vier thema's om en nabij even veel aandacht toegewezen worden (zie hoofdstuk 1), gaat de film nauwelijks in op de relatie tussen Georgiana en Elizabeth, Georgiana's rol in de politiek en haar gok- en drankproblemen. Daarnaast is de werkelijkheid in de scènes waarin Georgiana en Elizabeth met elkaar in gesprek zijn, enigszins verdraaid. De filmmakers willen het publiek doen geloven dat de twee vrouwen in een groot deel van de film niet goed met elkaar overweg kunnen. Dit was in werkelijkheid helemaal niet zo: Georgiana was degene die Elizabeth introduceerde in het gezin en het juist fijn vond als Elizabeth haar man de liefde kon geven, die zij hem zelf niet kon geven. Georgiana was haar hier ook dankbaar voor. Wellicht zorgt de jaloezie tussen de twee vrouwen zoals die in de film wordt weergegeven voor een extra dramatische twist. Ook wordt Georgiana's jeugd compleet genegeerd; dit deel van haar leven zal wel niet interessant genoeg worden bevonden door de filmmakers. Om de film simpel te houden, wordt er slechts één affaire laten zien – de affaire met Charles Grey. De relatie tussen Georgiana en haar man staat centraal. Wat betreft het thema dat gaat over de politiek, is in de film geen enkele scène te scharen onder dit thema alleen. De momenten waarop

Georgiana zich in de film inzet voor The Whig Party, wordt dit gecombineerd met haar liefde voor Grey.

De filmposter, met een *close-up* van het hoofd van Keira Knightley, lijkt het ware gezicht van Georgiana te willen laten zien, maar de filmomschrijving op de hoes van de dvd, laat zien hoe speciaal – in negatief opzicht – haar leven wel niet was. De scheve verhouding tussen het behandelen van de verschillende thema's zoals zojuist besproken, heeft te maken met de algemene kenmerken van kostuumdrama's: de nadruk van dit type films ligt op geslacht, seksualiteit en het lichaam, tegen de achtergrond van spectaculaire periodische inrichtingen.⁵⁶ De kern van de film *The Duchess* gaat over het leven als getrouwde vrouw, zoals het karakter van een romantische film betaamt. Dit past bij een vrouwenpubliek. Drank- en gokproblemen maken het hoofdpersonage niet sympathiek en staan daarom het doel van de film in de weg: het zich kunnen identificeren met het hoofdpersonage. In het werk van Mera over filmmuziek wordt gesteld dat dit type films “are shot with high budgets and production values by A-list directors and they use stars, polished lighting and camerawork, many changes of décor and extras, well-researched interior designs and classical or classical-inspired music.”⁵⁷ Deze stelling wordt ten dele bevestigd door *The Duchess*: deze film is opgenomen met slechts een budget van 13,5 miljoen pond en de regisseur heeft vóór het maken van deze film slechts één andere film geregisseerd. Wel wordt er gebruik gemaakt van grote acteurs als Keira Knightley en Ralph Fiennes. Ondanks het kleine budget wordt er zorgvuldig omgegaan met licht en camerawerk; er wordt gebruik gemaakt van donkere, sombere ruimtes, achtergronden en weertypen. Er wordt gefilmd in oorspronkelijke landhuizen op het Engelse platteland, dus er is degelijk onderzoek gedaan naar de omgeving waarin Georgiana in de achttiende eeuw leefde. De muziek die in de film te horen is, is overduidelijk geïnspireerd op de klassieke muziek van toen. Dramatische muziek gecomponeerd voor de film, wordt afgewisseld met originele vioolmuziek uit de achttiende eeuw. De stelling uit het werk van Mera is dus, wat *The Duchess* betreft, niet volledig juist, maar wel grotendeels. Oftewel: “We are indulged with a perfection of style designed to deny everything beyond the self-contained world the characters inhabit”.⁵⁸

⁵⁶ J. Pidduck, *Costume film*, 10.

⁵⁷ M. Mera, *European film music* (Surrey 2006), 87.

⁵⁸ J. Pidduck, *Costume film*, 7.

Conclusie

De onderzoeksvraag zoals deze aan het begin van deze scriptie is gesteld, luidt:

Welke gevoelens wilde Georgiana, hertogin van Devonshire (1757-1806), in haar brieven delen en in hoeverre maakt de film The Duchess (2008) daarvan gebruik?

In verschillende biografieën over Georgiana, hertogin van Devonshire (1757-1806), komt naar voren dat haar leven niet een gelukkig leven was. Een huwelijk met William, de vijfde hertog van Devonshire (1748-1811), werd haar opgelegd. Er was geen liefde tussen hen, ook niet na de geboorte van de langverwachte erfgenaam. Georgiana zocht troost bij haar goede vriendin Elizabeth. ‘Bess’ werd de maîtresse van William, en het grootste deel van haar getrouwde leven deelde Georgiana haar echtgenoot met haar beste vriendin. Georgiana stond bekend om haar sociale bekwaamheid. Het was in de achttiende eeuw normaal dat echtgenotes van politieke kandidaten zich mengden in de politiek. Wat Georgiana van hen onderscheidde, was dat zij er goed in was met haar persoonlijkheid zielen te winnen. Ze was een enorme bekendheid.

Voor deze scriptie is de film *The Duchess* uit 2008 geanalyseerd. Bij het goed bekijken van de film kwam naar voren dat de nadruk enorm ligt op het liefdesleven van hoofdpersonage Georgiana, hertogin van Devonshire. Haar leven wordt in de film op een dramatische, doch – naar zeggen van producent Gabrielle Lana – realistische manier uiteengezet. Weliswaar zijn de vier verschillende thema’s zoals die in hoofdstuk 1 zijn besproken (familie- en liefdesleven, vriendschap en lesbische liefde, de politiek, de mondaine wereld, het gokken en de mode) in een erg scheve verhouding in de film belicht. De nadruk ligt er op het liefdesleven van Georgiana; de rest van haar leven lijkt voor de filmmakers van minder groot belang. Zoals in hoofdstuk 2 besproken, heeft deze scheve verhouding te maken met de algemene kenmerken van kostuumdrama’s: de nadruk van dit type films ligt op geslacht, seksualiteit en het lichaam, tegen de achtergrond van spectaculaire periodische inrichtingen.⁵⁹ De kern van de film *The Duchess* gaat over het leven als getrouwde vrouw, zoals het karakter van een romantische film betaamt. Dit past bij een vrouwenpubliek.

⁵⁹ J. Pidduck, *Costume film*, 10.

Drank- en gokproblemen maken het hoofdpersonage niet sympathiek en staan daarom het doel van de film in de weg: het zich kunnen identificeren met het hoofdpersonage.

Wij weten zo veel over Georgiana's leven, omdat zij een grote hoeveelheid brieven heeft achtergelaten. De informatie zoals die in de brieven is opgeschreven, kan echter niet als een volledige waarheid worden beschouwd. Er kunnen verschillende zaken invloed hebben op het al dan niet achterwege laten van gebeurtenissen en gevoelens. Zo schrijft biografie Amanda Foreman: "Georgiana could think of nothing more delightful than a public exhibition of her writing."⁶⁰ Dit wijst op Georgiana's bewustzijn van haar schrijven. Daar heeft ze haar brieven dan ook op aangepast, omdat ze hoopte dat iemand haar brieven ooit zou lezen. Georgiana schreef ook over hoe haar brieven al op dat moment door anderen onderschept zouden kunnen worden, en dat ze daarom iets niet durfde te vertellen.⁶¹ Elizabeth maakte zelf plannen om haar eigen brieven te publiceren. Ook heeft er een selectie plaatsgevonden, met name door Elizabeth, die na Georgiana's dood de opdracht kreeg Georgiana's correspondentie in bewaring te nemen. Maar ook zijn er bijvoorbeeld brieven gestuurd naar Marie Antoinette, die, net als Marie Antoinette, de Franse Revolutie niet overleefd hebben.

Desondanks koos regisseur Saul Dibb er voor om het leven van Georgiana aan de hand van haar brieven te verfilmen. Zijn doel was het kijkerspubliek te laten identificeren met het personage van Georgiana. Dit deed Dibb door de informatie die hij had verkregen uit de brieven van Georgiana en haar respondenten, zo getrouw mogelijk over te nemen in zijn werk. Maar, hoe nauwkeurig Georgiana's brieven in de film ook zijn overgenomen, de volledige waarheid kan op geen enkele manier in de film zijn weergegeven. Dit komt door de gebrekkige informatie in de correspondentie. De vergelijking die in deze scriptie gemaakt wordt tussen de biografie en een film over dezelfde vrouw is lastig, maar toch biedt de vergelijking inzichten. Waar de biografie gebaseerd is op wetenschap – de auteurs hebben (naar wij aannemen) 'hun best gedaan' om het leven van Georgiana, aan de hand van haar brieven, op een zo juist mogelijke manier op papier te zetten. De filmmakers daarentegen gaan uit van de kijker en hebben als doel het publiek te stemmen. Dit is een volledig andere historische cultuur. De filmmaker heeft een vrijbrief voor zijn film, omdat de brieven niet vaststaand zijn. Met andere woorden: omdat informatie zoals is opgeschreven in brieven

⁶⁰ A. Foreman, *Georgiana*, 10.

⁶¹ A. Foreman, *Georgiana*, 53.

wellicht niet waarheidsgetrouw of ten minste niet volledig is, kan een film die gebaseerd is op brieven zijn eigen invulling geven aan een groot deel van een historisch personage.

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag (*Welke gevoelens wilde Georgiana, hertogin van Devonshire (1757-1806), in haar brieven delen en in hoeverre maakt de film The Duchess (2008) daarvan gebruik?*): Georgiana koos er voor alleen dat op te schrijven in haar brieven, waarvan ze zeker wist dat het geen geheim was. In haar achterhoofd hield zij de mogelijkheid van het bekend worden van de informatie die zij noteerde in haar correspondentie. Als gevolg hiervan zijn zelfs zinsdelen hardhandig doorgekrast, zodat met geen mogelijkheid de originele tekst kan worden teruggelezen. De gevoelens die Georgiana wél op schreef in haar brieven, zijn uitermate uitgebreid aan bod gekomen in de film *The Duchess*. De film tracht waarheidsgetrouw te zijn, en toch laat de waarheidsgetrouwe film slechts dát van Georgiana's leven zien, dat zij voor andermans ogen geschikt acht. Dat wat de kijkers te zien krijgen, is dus niet alleen Georgiana's eigen keus, maar ook de keus van de filmmakers geweest. Daarom lijken de afbeeldingen op de voorpagina van deze scriptie erg op elkaar; de filmmaker laat Georgiana zien zoals hij denkt dat ze echt was, in zoverre dat zij geschikt wordt geacht voor het filmpubliek. En juist daarom zijn de afbeeldingen toch niet identiek.

Literatuurlijst

Secundaire bronnen

- Ankersmit, F., *De sublieme historische ervaring* (Groningen 2007)
- Baggerman, A., *Egodocumenten. Nieuwe wegen en benaderingen* (Amsterdam 2004)
- The Earl of Bessborough, *Georgiana. Extracts from the correspondence of Georgiana, duchess of Devonshire* (Londen 1955)
- Chartier, R., (ed.), *Correspondence. Models of letter-writing from the Middle Ages to the nineteenth century* (Cambridge 1997)
- Clark, A., *Women's silence, men's violence. Sexual assault in England 1770-1845* (Londen 1987)
- Dekker, R., *Egodocuments and history. Autobiographical writing in its social context since the middle ages* (Hilversum 2002)
- Dobson, M., 'Letters', in: M. Dobson & B. Ziemann (eds.), *Reading primary sources. The interpretation of texts from nineteenth and twentieth century history* (New York 2009)
- Dossena, M. & Del Lungo Camiciotti, G., *Letter writing in late modern Europe* (Amsterdam 2012)
- Dutens, L., *Memoires of a traveller in retirement* (Londen 1806)
- Foreman, A., *Georgiana, duchess of Devonshire* (New York 1998)
- Grindon, L., *Shadows of the past* (Philadelphia 1994)
- Groag Bell, S., & Offen, K.M., *Women, the family and freedom. The debate in documents. Volume I, 1750-1880* (Stanford 1983)
- Hill, B., *Eighteenth-century women: an anthology* (Londen 1984)
- Hutcheon, L., 'Telling stories. Fiction and history', in: P. Brooker, *Modernism/Postmodernism* (Essex 1992)
- Lady Ilchester and Lord Stavordale, *The life and letters of Lady Sarah Lennox* (Londen 1901)
- Jansen, H., *Triptiek van de tijd. Geschiedenis in drievoud* (Nijmegen 2010)
- Mera, M., *European film music* (Surrey 2006)
- Millard, K., 'Projected lives. A meditation on biography and cinematic space', in: T. Barta, *Screening the past* (Westport 1998)
- Monk, C., *Heritage film audiences. Period films and contemporary audiences in the UK* (Edinburgh 2011)

Niemi, R., *History in the media. Film and television* (Santa Barbara 2006)

Pidduck, J., *Contemporary costume film* (Londen 2004)

Renders, H., & De Haan, B., 'The challenges of biography studies', in: *Theoretical discussions of biography. Approaches from history, microhistory, and life writing* (Leiden 2014)

Sadoff, D., *Victorian vogue. British novels on screen* (Minneapolis 2010)

Schaff, B., 'Still lifes – *Tableaux vivants*: art in British heritage films', in: Voigts-Virchow, E., (ed.), *Janespotting and beyond. British heritage retrovisions since the mid1990's* (Tübingen 2004)

Schama, S., 'Television and the trouble with history', in: D. Cannadine, *History and the media* (New York 2004)

Stone, L., *The family, sex and marriage in England, 1500-1800* (Londen 1977)

Stuart, D., *Dearest Bess* (Londen 1955)

Sykes, C.S., *Private Palaces* (Londen 1985)

Wheatley, H., *The historical and posthumous memoirs of sir Nathaniel Wraxall* (Londen 1884)

Primaire bronnen

Carlisle MSS J/14/1/570: James Hare to Lord Carlisle, 11 februari 1782.

Chatsworth MSS [henceforth Chatsworth]. 22: Georgiana, Duchess of Devonshire [GD] to Lady Spencer [LS], 23 september 1774.

Chatsworth 28: GD to LS, 9-15 oktober 1774.

Chatsworth 679: GD to Bess, juni 1785.

Chatsworth 1690: GD naar Bess [26 december] 1802.

Chatsworth 1668: Bess naar GD, 15 november 1802.

Chatsworth, Georgiana, Duchess of Devonshire Misc.: GD to Bess, circa februari 1787.

Chatsworth 902: GD to LS, 15 september 1788.

The Earl of Bessborough, *Georgiana. Extracts from the correspondence of Georgiana, duchess of Devonshire* (Londen 1955).

W.S. Lewis, *Horace Walpole's correspondence* (New Haven, Conn. 1937-80), XXXII, 232: Horace Walpole to Lady Ossory, 1 februari 1775.

Stuart, D., *Dearest Bess* (Londen 1955)

Bronvermelding

Voorblad

- Links: <http://www.thetudorswiki.com/page/Georgiana,+Duchess+of+Devonshire>
- Rechts: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/236x/4d/9e/a6/4d9ea6a799aaf28aababe06327813cfa.jpg>

Inleiding

- http://trailers.apple.com/trailers/paramount_vantage/theduchess/

Bladzijde 36

- Screenshot van de film *The Duchess* (2008)

Bladzijde 37

- Screenshot van de film *The Duchess* (2008)

Bladzijde 38

- Afbeelding afkomstig uit *Georgiana. Duchess of Devonshire* (1998) van Amanda Foreman. Bladzijdenummer niet aanwezig.